

Συνέντευξη με τον κ. Σκουλά Βασίλειο
Κρήτη, Ανώγεια, Εστιατόριο – επιχείρηση «Ντελίνα»
25 Απριλίου 2004

Ερευνητές συμμετέχοντες στη συνέντευξη:

Θεοδοσοπούλου Ειρήνη, Σπυρόπουλος Σπυρίδων, Φραγκούλης Εμμανουήλ,
Διονυσόπουλος Νικόλαος, Περπιράκη Ελένη

CD 1

Ερ. Λοιπόν, είμαστε σήμερα εδώ στα Ανώγεια, 25 Απριλίου 2004 κι έχουμε τη χαρά και την τιμή να είμαστε κοντά σε ένα μεγάλο καλλιτέχνη τον κ. Βασίλη Σκουλά. Ας ξεκινήσουμε, ας μας πείτε λίγα πράγματα για το ξεκίνημά σας. Πότε έγινε, πού έγινε, πώς έγινε.

Απ. Καλώς ορίσατε στο χωριό και στα Ανώγεια. Είναι χαρά μου κι εμένα, ευχαρίστησή μου παράλληλα που ήρθατε και γνωριστήκαμε και ανταλλάξαμε μουσικές έτσι...

Ερ. Ποια ήταν τα πρώτα σας ερεθίσματα έτσι για να ασχοληθείτε με τη λύρα;

Απ. Τα πρώτα ερεθίσματα ήτανε ο χώρος του καφενείου, που είχαν ο παππούς μου, μετέπειτα ο πατέρας μου, κι εγώ σαν μικρό παιδί εκεί πρωτοπερπάτησα, γιατί αμέσως δίπλα είναι το σπίτι που γεννήθηκα και μεγάλωσα και ο πατέρας μου και η μητέρα μου κάνανε το καφενείο και φυσιολογικό ήταν να είμαι συνέχεια στους χώρους αυτούς. Ο χώρος αυτός ήτανε μια εστία συνάντησης των ανθρώπων του χωριού της συνοικίας που λέγεται το Περαχώρι εκεί που...

Ερ. Καταρχήν πού ήταν το καφενείο;

Απ. Στο χωριό, στα Ανώγεια.

Ερ. Στα Ανώγεια.

Απ. Στο Περαχώρι.

Ερ. Στο Περαχώρι.

Απ. Στο Περαχώρι, αυτή είναι η ενορία ας πούμε της δικιάς μου περιοχής. Το χωριό μας στην πλειοψηφία του είναι κτηνοτροφικό. Τα καλοκαίρια οι βοσκοί έχουνε λίγη εργασία και περισσότερο βρισκότανε στο χωριό και στα

καφενεία και εκτονωνότανε με τα πειράγματα ο γεις με τον άλλον, τις παρέες που δημιουργούσανε με το καλαμπούρι και δημιουργούτανε μια παρέα η οποία κρατούσε και δύο μέρες, παρόλο τις δυσκολίες και τις φτώχειες, τις κακουχίες 'κείνη την περίοδο, μεταπολεμικά, κι έτσι από μικρό παιδί είχα αυτές τις εικόνες και τις έχω ακόμα και παραστάσεις και ακούσματα παλιών ανθρώπων που έχουν φύγει από τη ζωή και αυτός ο χώρος ήτανε η αιτία, το να μυηθώ, πέρα από το ότι στη συνέχεια, ας πούμε, αντιλήφθηκα και κατάλαβα ότι υπήρχε μέσα στο κύτταρο, από τους προγόνους μου, τον παππού μου, τον προπάππου μου, ο οποίος... ήταν καλλιτέχνες, λυράρηδες της εποχής τους, που διασκεδάζανε την Ανωγειανή κοινωνία και όχι μόνο.

Ερ. Κι ο πατέρας σας έπαιζε λύρα;

Απ. Ο πατέρας μου, όχι. Θα σας πω για τον πατέρα μου μετά. Έκανε το καφενείο ο πατέρας μου, έκανε το γεωργό, έκανε τον κτηνοτρόφο, έκανε τον χασάπη, έκανε τον κουρέα, όλα αυτά τα επαγγέλματα, πολυμελής οικογένεια για να αναθρέψει την οικογένεια, φτώχειες και δυσκολίες πάρα πολλές. Ο πατέρας μου ήταν ένας μερακλής άνθρωπος, ένας ευγενής άνθρωπος, ένας φιλόξενος, στη φιλοξενία πολλών, ένας χαρισματικός άνθρωπος, όχι επειδή ήταν πατέρας μου, αλλά αυτό καταμαρτυρούνε όλοι οι χωριανοί που τον ξέρανε και τον ζήσανε και όχι μόνον Ανωγειανοί αλλά και μη Ανωγειανοί. Αυτός, λοιπόν, ο χώρος, το καφενείο ήτανε ο χώρος που έπαιρνες τα ερεθίσματα αν είχες μερακληλίκι μέσα σου, κάποιο ταλέντο και ξέρω εγώ. Ο πατέρας μου, λοιπόν, από μικρό παιδί πέντε, έξι, εφτά χρονώ, έβλεπε ότι εγώ χόρευα, με βάζανε και χόρευα, με το καλαμπούρι οι παρέες στο καφενείο μέσα, με βάζανε να τραγουδώ, άλλοτε γελούσανε, διότι έβλεπαν ένα μικρό παιδί πέντε, έξι χρονώ να παίζουσε μπουκόλυρα, μπουκόλυρα και να χορεύουμε, να με κρατάνε ας πούμε στο χέρι και να χορεύουν, είδε, λοιπόν, ο πατέρας μου ότι είχα έτσι κάποιο ενδιαφέρον και στα έξι, εφτά χρόνια, μου πήρε μια λύρα. Έφτιαξε μια λύρα ένας μαραγκός εδώ στο χωριό, μια κακότεχνη λύρα.

Ερ. Ονόματι;

Απ. Πλεύρης. Την οποία μου την έφτιαξε, και εγώ αμέσως στα εφτά χρόνια που πρωτόπιασα αυτή τη λύρα ήτανε σαν να 'τανε κάτι...μια προέκταση του

εαυτού μου, της ψυχής μου και αρχίνησα βλέποντας από τις παρέες, που 'ρχότανε στο μαγαζί, στο καφενείο, το λυράρη που καλούσαν οι παρέες και τους διασκέδαζε, έβλεπα τον τρόπο παιζίματος, τον τρόπο που γλεντούσανε, τον τρόπο που φερόντουσαν, και τον τρόπο που έφτιαχνε το δοξάρι, να βάλει τη ρετσίνι, άλλοτε δεν είχανε ρετσίνι, έβανε λιβάνι.

Ερ. Γιατί σας πήρε λύρα και όχι λαούτο;

Απ. Ε, διότι δεν... δεν ήταν το λαούτο εκείνη την εποχή εδώ το πρωτεύον, ήταν η λύρα, ήταν η λύρα. Κι έτσι σιγά – σιγά σ' ένα χρόνο μέσα είχα πολλά, πολλές μελωδίες των ακουσμάτων που είχα από τους άλλους λυράρηδες της εποχής εκείνης, αποτυπώσει και τους έβγαξα στη λύρα. Αμέσως οι ίδιοι οι άνθρωποι, οι παλιοί και νεότεροι, με φωνάζανε στο καφενείο: «Βασιλειό, έλα να παίζεις... λίγο να τραγουδήσουμε, να... και ξέρω 'γω.» Αρχίνησα λοιπόν...

Ερ. Από ποια ηλικία;

Απ. Από οχτώ χρονώ.

Ερ. Από οχτώ χρονών σας φωνάζανε να παίζετε;

Απ. Ναι, στο καφενείο, όχι επαγγελματικά, στο καφενείο.

Ερ. Εκείνη τη στιγμή, ας πούμε, στο χωριό ποιοι παίζανε;

Απ. Παίζανε, ήτανε ο στραβός ο Πασπαράκης ο λυράρης, ο οποίος έκφραζε εκείνη την εποχή το χωριό και όχι μόνον, ήτανε κι άλλοι λυράρηδες, ήτανε ένας Μανουράς, που ζει ο γιος του τώρα, αυτός έχει πεθάνει, ο Κουρκουτάκης, και ο γιος του έπαιζε λύρα, ο Καλομοίρης, ο οποίος είχε φύγει στο Ηράκλειο, ο Ξυλούρης ο Νίκος.

Ερ. Με τον Γιώργο τον Καλομοίρη τι σχέση έχει;

Απ. Εγώ;

Ερ. Ο άλλος ο Καλομοίρης που ανέφερες.

Απ. Ο Γιώργης, αυτός ο Γιώργης, ο Γιώργης Καλομοίρης, αλλά είχε φύγει από το χωριό, δεν τον έφτασα εγώ, γι' αυτό επειδή είχε φύγει στο Ηράκλειο. Μετέπειτα, αμέσως ο Ψαραντώνης έπαιζε λύρα στις παρέες, αλλά είχανε φύγει προς το Ηράκλειο αυτοί και υπήρχανε διάφοροι ο Φρίζος, ένας Φρίζος Αδρεαδάκης, κι αυτός λυράρης, ο οποίος έχει φύγει, έχει μεταναστεύσει στο Μεσαρά, στο Μονοφάτσι Ηρακλείου.

- Ερ. Αυτοί που μας λέτε είναι περίπου στην ηλικία σας;
- Απ. Όχι, αυτοί είναι μεγαλύτεροι, είναι μεγαλύτεροι αυτοί που σας λέω, όλοι είναι μεγαλύτεροι αυτοί που σας λέω.
- Ερ. Καμιά δεκαπενταριά χρόνια;
- Απ. Ο Καλομοίρης είναι γύρω στα δεκαοχτώ χρόνια μεγαλύτερός μου. Ο Μανουράς είναι επίσης είκοσι χρόνια μεγαλύτερός μου. Ο Ξυλούρης ο Νίκος δεκαέξι χρόνια μεγαλύτερός μου. Ο Ψαραντώνης δώδεκα χρόνια μεγαλύτερός μου. Όλοι αυτοί είναι μεγαλύτεροι. Ο Πασπαράκης, πολύ μεγαλύτερος, είκοσι πέντε χρόνια.
- Ερ. Επομένως είναι άλλη γενιά, βέβαια.
- Απ. Εγώ, λοιπόν, είμαι η μετέπειτα γενιά απ' αυτούς όλους, ο νεότερος, αλλά στα οχτώ χρόνια όπως σου είπα προηγουμένως, έπαιζα στο καφενείο. Πολλές φορές οι ίδιοι οι άνθρωποι αυτοί με βοηθούσανε συμπαραστέκοντας και... άλλοτε με καλαμπούρι, άλλοτε με γέλια, άλλοτε με σοβαρότητα. Συμμετείχανε και διασκεδάζανε. Αλλά όχι, ας πούμε, πως έβγαζα, ξέρετε, το γλέντι. Να βγάλω την παρέα όλη, ξέρω 'γω. Σε δύο χρόνια μέσα, θυμάμαι, ας πούμε, και σε παρέες που γλεντούσαν είκοσι τέσσερις ώρες, χωρίς καν ας πούμε να...
- Ερ. Τότε έπαιζες με συνοδεία λαούτου στο καφενείο;
- Απ. Όχι, όχι, σκέτη λύρα. Σκέτη λύρα. Μόνο σκέτη λύρα.
- Ερ. Τραγουδούσανε οι άλλοι;
- Απ. Βέβαια τραγουδούσανε.
- Ερ. Μαντινάδες.
- Απ. Μαντινάδες, κοντυλιές. Ανωγειανές κοντυλιές. (Του έπαιξα και προηγουμένως (απευθύνεται στον κ. Μανώλη Φραγκούλη).
- Ερ. Τα πρώτα κομμάτια που μάδατε ποια ήταν;
- Απ. Ήτανε κοντυλιές.
- Ερ. Αυτές τις μάδατε ακουστικά;
- Απ. Ναι, ακουστικά. Ακουστικά, ακουστικά από τις παρέες κι από τους λυράρηδες που παίζανε στις παρέες και στους γάμους και σε αρραβωνιάσεις, βαφτίσια.
- Ερ. Μετά μαθαίνετε τα συρτά; Μετά τις κοντυλιές;

Απ. Αμέσως ήρθανε και αυτά, το οποίο μπήκαν και ορισμένα συρτά, αποτυπωθήκανε στη μνήμη, βγαίνανε και στη λύρα. Ξέχασα να πω. Μόλις έπιασα, μόλις μου πήρε τη λύρα ο πατέρας μου, την πρώτη φορά που πρωτόπαιξα στο καφενείο και σχημάτισα λίγο έτσι μια μελωδία, σηκώθηκε ένας μπάρμπαρ μου, και έβγαλε ένα πεντάρικο, τότε ήταν τα χάρτικα πεντάρικά. Πώς είναι τώρα το 5 ευρώ; Ήταν τα τάλιρα, αλλά χάρτινο. Αξίζει πάρα πολύ. Σηκώνεται και μου το βάζει μπαξίσι και μου λέει: «Με την ευχή μου, παιδί μου, να προχωρήσεις στο καλλιτεχνικό τομέα». Λοιπόν, στα δυο χρόνια μετά απάνω, έπαιζα σε παρέες, αλλά πήγαινα παράλληλα στο σχολείο. Έβγαίνα έξω, με έπαιρνε ο πατέρας μου σε γεωργικές δουλειές καμιά φορά να βοηθήσω, ή να πάω στα πρόβατα, να βοηθήσω στα πρόβατα, έπαιρνα τη λύρα μαζί μου, στο βουνό που πήγαινα, τη λύρα μαζί μου, όπου πήγαινα. Δέκα χρονώ έπαιζα στο σχολείο στις γυμναστικές επιδείξεις και χορεύαμε όλα τα παιδιά της Πέμπτης, της Έκτης τάξης, και χορεύανε. Όταν, λοιπόν, πήγα στην Έκτη τάξη του Δημοτικού, τέλειωσα, το καλοκαίρι, αυτό το καλοκαίρι στα δώδεκά μου χρόνια, γίνεται ο πρώτος γάμος στα Ανώγεια, και αναλαμβάνω εγώ τον πρώτο γάμο στα Ανώγεια.

Ερ. Στα δώδεκά σας;

Απ. Στα δώδεκά μου. Από εκεί ξεκίνησα πλέον να είμαι επαγγελματίας, από τα δώδεκά μου χρόνια, αμέσως μετά έφυγα για Ηράκλειο, με καλέσανε σε έναν άλλο γάμο, εκεί στις Γούρνες που ήταν η βάση και πήγα και έπαιξα σε ένα γάμο και κάθισα οκτώ μέρες.

Ερ. Σ' εκείνο τον πρώτο γάμο, Βασίλη, τι σκοπούς έπαιζες;

Απ. Όλους τους σκοπούς. Ναι, συρτά, συρτά περισσότερο, τα κλασικά συρτά, τον Πρώτο και διάφορες άλλες συνδέσεις, που είχανε 'ρδει, στα τότε μαγνητόφωνα που υπήρχανε, κάτι κασετόφωνα που υπήρχανε.

Ερ. Μπομπίνες.

Απ. Όχι, δίσκοι. Πώς το λένε αυτό;

Ερ. Μπομπίνα ήταν εκείνο το μαγνητόφωνο.

Απ. Όχι μπομπίνα. Κάτι δίσκοι, κάτι δίσκοι, οι πρώτοι δίσκοι οι μεγάλοι.

Ερ. Α, μιλάς για πικ - απ.

- Απ. Πικ - απ. Για πικ - απ, το οποίο το είχε εδώ πέρα ένας χωριανός μας, έχει πεθάνει. Το οποίο είχε μεγάφωνα έξω, ήτανε λούστρος αυτός, και είχενε μεγάφωνο και άκουγε όλο το χωριό. Όταν έβγαινε, ας πούμε, ένας δίσκος τέτοιος του Σκορδαλού, του Μουντάκη, γιατί τότε, κι είχα τα πρώτα μετά ακούσματα από δίσκους μεγάλους, αυτά που βγαίνανε τότε. Κι έτσι παίζαμε και αυτά.
- Ερ. Δώδεκα χρονών ήξερες να παίζεις συρτούς...
- Απ. Τα πάντα, τα πάντα.
- Ερ. Οι ανάγκες...
- Απ. Οι ανάγκες της εποχής εκείνης.
- Ερ. Του γάμου.
- Απ. Του γάμου.
- Ερ. Ήτανε συρτός...
- Απ. Μαλεβιζιώτης, Ανωγειανός πηδηχτός, σούστα και κοντυλιές. Ήτανε μαντινάδες, ας πούμε, κοντυλιές του... το πρωί, ας πούμε, που τελείωνε ο γάμος και κάνανε τις παρέες, ήτανε τα τραγούδια αυτά.
- Ερ. Κι έβγαζες όλο το βράδυ μόνος σου;
- Απ. Ποιο βράδυ; Τρία βράδια.
- Ερ. Με ποιον μαζί;
- Απ. Με ένα μαντολίνο. Με ένα μαντολινάρη που ζει ακόμα αυτός. Ήτανε μεγαλύτερός μου αυτός.
- Ερ. Χωρίς λαούτο;
- Απ. Μαντολίνο, χωρίς μηχανήματα, χωρίς τίποτα.
- Ερ. Ονόματι;
- Απ. Νεοκλής Σαλούστρος. Νεοκλής Σαλούστρος. Ζει. Είναι ακόμα εν τη ζωή. Έχει πάθει μια ημιπληγία τώρα. Αυτός, λοιπόν, ήτανε είκοσι πέντε χρονώ αυτός, εγώ ήμουν δώδεκα.
- Ερ. Πώς σας βλέπανε εσάς σαν παιδάκι τώρα, να παίζετε...
- Απ. Μπορώ να πω, με βλέπανε με μια έτσι... με βλέπανε σαν ένα ώριμο άτομο, δηλ. ένα δεκαοχτάρη, ένα δεκαεννιάρη, εικοσάρη... έτσι με βλέπανε. Γιατί, δεν ξέρω, είχα ωριμάσει από μικρός, λόγω του καφεeneίου που είχεν ο πατέρας μου, ένιωθα ότι δεν είχα κάνει παρέα. Μεγαλώνοντας ένιωθα ότι

δεν είχα κάνει παρέα με την ηλικία μου. Μόνο στο σχολείο και ενόμιζα, ας πούμε, ότι είχα ξεπεράσει ας πούμε, την πορεία του χρόνου, ότι δεν έκανα παιδί, δεν επρόλαβα να κάνω παιδί, είχα με όλους αυτούς που έχουν φύγει τώρα από τη ζωή, που ήταν πενήντα, εξήντα, εβδομήντα, ογδόντα χρονώ και γλεντίζανε με τη λύρα μου, με την παρέα.

Ερ. Εκπλήξατε μερικούς που ήρθαν έτσι στο γλέντι και σας είδαν να παίζετε; Περιμέναν κάποιον άλλον ενδεχομένως και είδαν εσάς και είπαν «Ωπ! Τι είναι αυτός»;

Απ. Το ξέρανε. Το ξέρανε τότε. Στο χωριό διότι έκανα παρέες, καντάδες στο σχολείο, όλο το χωριό κάναμε, ας πούμε, και ξέρανε. Γιατί υπήρχανε, μια χρονική, ας πούμε, δυο, τρία χρόνια πιο μπροστά από παρέες, κι όλα αυτά. Λοιπόν, ο δεύτερος γάμος αμέσως ήτανε πάλι στο χωριό, ένας συγγενής μου, ο οποίος ήτανε ο Μητσοτάκης κουμπάρος, ήτανε ο Ματζαμπατάκης, ήτανε και ο... ένας άλλος υπουργός τότε, όχι, μετέπειτα ήτανε υπουργός, ο Μπακατσέλος ήτανε, δεν θυμάμαι.

Ερ. Θεσσαλονίκη;

Απ. Είχε έρθει εδώ, είχε έρθει εδώ πέρα. Και μάλιστα, θα θυμηθώ... ότι έμοιαζα ενός παιδιού του, ανιψούδι του, παιδιού του, δεν θυμάμαι, και ήθελε κι ο πατέρας μου να με πάρει, να με σπουδάσει, να με κάνει, να με διάξει. Εγώ φυσιολογικά δεν ήθελα να πάω και παρέμεινα εδώ, έφυγα στο Ηράκλειο και έτσι, ας πούμε, σιγά – σιγά από το Ηράκλειο που έκανα τον πρώτο γάμο, ήθελα ν' ανοίξω τα φτερά, που λένε, να φύγω από το χωριό γιατί ένιωθα ότι δεν μπορούσα εδώ να αναπτυχθώ.

Ερ. Δεν σε χωρούσε ο τόπος.

Απ. Ναι, και έφυγα στο Ηράκλειο. Οι γονείς του κάθε παιδιού είχαν τις αγωνίες τους, την ανησυχία τους ότι θα αλήτευα, ότι θα εμπλεκόμουνα σε παρέες που θα... γιατί η ηλικία είναι πολύ δύσκολη και φυσιολογικά αντιδρούσανε, ας πούμε, οι γονείς μου.

Ερ. Από ποια ηλικία είσασταν στο Ηράκλειο; Πότε φύγατε;

Απ. Από δώδεκα χρονώ.

Ερ. Από δώδεκα χρονών μέχρι;

Απ. Μέχρι και σήμερα.

- Ερ. Μέχρι και σήμερα είσαστε στο Ηράκλειο, δεν ξαναήρδατε στο Ρέθυμνο;
- Απ. Ναι. Στο Ηράκλειο.
- Ερ. Στο Ηράκλειο χωρίς γονείς;
- Απ. Ναι, χωρίς γονείς.
- Ερ. Σας αφήσανε;
- Απ. Λοιπόν, ο δάσκαλος που με διάβαζε τα δύο τελευταία χρόνια τρία, στο δημοτικό, λεγότανε Ψαρολογάκης, έχει πεθάνει. Ήταν από τη Βιάννο, μ' αγαπούσε τόσο πολύ, που έβλεπε τις δυσχέρειες της οικογένειας, που δεν είχε ο πατέρας μου να με σπουδάσει, που παρόλα αυτά ο πατέρας μου επέμενε να με σπουδάσει, εγώ δεν ήθελα και ο δάσκαλος είπε στον πατέρα μου ότι εγώ θα αναλάβω τα δύο πρώτα χρόνια και θα του κάνω και φροντιστήρια, δεν θέλω λεφτά, εγώ θα αναλάβω τα έξοδα να τον σπουδάσω. Μου έκανε φροντιστήρια, ο Θεός να τον συγχωρέσει, μου έκανε φροντιστήρια αξέχαστα οκτώ μέρες να με πείσει για να μπω στο γυμνάσιο. Εγώ, το μυαλό μου ήταν στη λύρα, ήταν στη διασκέδαση, ήταν στο... αλλού. Φεύγοντας, λοιπόν, το καλοκαίρι που μου 'κανε τότε τα φροντιστήρια, είχα το γάμο, έφυγα στο Ηράκλειο, κάθισα οκτώ μέρες στο Ηράκλειο, εκεί στις Γούρνες, αμέσως μετά με καλέσανε, μετά από τον άλλο μήνα για ένα άλλο γλέντι και έτσι ήρθε εδώ, αμέσως έφυγα για το Ηράκλειο, μετά αμέσως και με κυνηγούσανε οι γονείς μου, ας πούμε, να γυρίσω πίσω, εγώ δεν γύρισα, απίσω ήρθε ο πατέρας μου, ας πούμε, ότι δεν μπορούσα να γυρίσω και επέλεξα αυτόν το δρόμο. Μετά από τρεις - τέσσερις μήνες ήρθε στο Ηράκλειο μου λέει: «Παιδί μου, αφόσο εσύ διάλεξες αυτό το δρόμο, να τότε συνεχίσεις με την ευχή μου. Σου λέω ένα πράγμα μόνο να κάμεις φίλους όπου πας κι όπου πας όταν πηγαίνεις, ας πούμε, και φεύγεις να μυρίζεις».
- Ερ. Δηλαδή;
- Απ. Η παρουσία σου, ας πούμε...
- Ερ. Να αφήνει άρωμα.
- Απ. Να αφήνει άρωμα. Φεύγοντας, ας πούμε, οι άνθρωποι, ας πούμε, να έχουν ένα καλό λόγο να πούνε, ότι είσαι ο τάδε και, ξέρω 'γω, και να συνεχίσεις με αυτόν τον τρόπο. Μην κάνεις λεφτά, κάνε φίλους. Δόξα τω Θεώ, φίλους

πολλούς, γνωριμίες πολλές, συμπάθειες, εκτιμήσεις, αλληλοεκτιμήσεις, ήτανε ένα δύσκολο, μια δύσκολη πορεία στη ζωή σου που θέλει μεγάλη αντίσταση. Να αντιστέκεσαι στους μεγάλους πειρασμούς που δέχεσαι.

Ερ. Ποιοι είναι οι μεγάλοι πειρασμοί έτσι για ένα λυράρη;

Απ. Δεν είναι για το λυράρη, είναι στον ίδιο τον άνθρωπο, που αλλάζοντας χώρους, αλλάζοντας, φεύγοντας εκτός Κρήτης, εντός Κρήτης, οι πειρασμοί στην παρέα, να εξοκειλεις, να μεθύσεις, να κάμεις, να βγάλεις κάποια πράγματα από τον εαυτό σου τα οποία δεν επιτρέπεται, δηλαδή έκτροπο πράγμα, ας πούμε, δηλαδή το να γυρίσεις ένα τραπέζι να το σπάσεις, σε να είσαι φιλοξενούμενος σε ένα σπίτι, δηλαδή να έχεις μεθύσει, δηλαδή να έχεις το μέτρο της φιλοξενίας, της παρουσίας, οπουδήποτε πας. Να είσαι σταθερός στο λόγο σου, στη συνέπεια, αυτό είναι μεγάλο πράγμα. Οι πειρασμοί είναι πολλοί, διότι αυτοί που θα είναι δίπλα σου θα θέλουνε ο καθένας να σου δώσει το ποτήρι, άδειασέ το, πιες το, κάνε, διάνε και εσύ σαν οργανισμός να μην το αντέχεις, και να σε πειράξει και κάνεις πράγματα τα οποία δεν τα θες. Ένα πράγμα αυτό. Περίπτωση μια. Άλλη, να εμπλακείς σε χαρτοπαίγνιο, μέσα από το κουμάρι, να επηρεαστείς και να δημιουργήσεις... να βγάλεις τον κακό σου εαυτό. Να συγχυστείς γιατί θα χάσεις, να συγχυστείς γιατί θα σου πούνε κάποια κουβέντα, κι εκεί φαίνεται ο δικός σου, ο δικός σου ο κακός εαυτός. Λοιπόν, αυτό μπορείς να το αποφύγεις, είναι αντίσταση. Και εγώ έχω, και ο κάθε άνθρωπος έχει τις αδυναμίες του, έχει τα πράγματα τα οποία τα θέλει να κάνει, αλλά δεν του επιτρέπει ο ίδιος του ο εαυτός να τα παρουσιάσει, δηλαδή εγώ στο χωριό μου ποτέ δεν έπαιξα χαρτιά, ενώ έπαιξα χαρτιά στο Ηράκλειο σε συγκεκριμένους χώρους, για να εκτονωθώ, να περάσω, σε συγκεκριμένους χώρους. Εκτός Ηρακλείου δεν έχω παίξει πουθενά, ούτε στο εξωτερικό, ούτε στην Αθήνα, ούτε στο χωριό μου, πουθενά.

Ερ. Σε αυτό είχε σημασία το ότι ήσασταν λυράρης και δεν θέλατε να ακουστεί γιατί παίζετε χαρτιά;

Απ. Όχι, δεν είναι αυτό.

Ερ. Ή δεν είχε καμία σχέση; Έτσι κι αλλιώς δεν θα παίζατε ποτέ στα Ανώγεια χαρτιά;

Απ. Όχι. Δεν είχε σχέση. Δεν ήθελα στους συγχωριανούς μου να δείξω μια αδυναμία που έχω. Δεν ήθελα την αδυναμία αυτή να τη δείξω εκτός Ηρακλείου. Να πάω στο Λασιδί, στη Σητεία π.χ. που είναι ο Μανώλης (εννοεί ο Φραγκούλης) από εκεί έτσι, να πάω σε ένα γλέντι και να έχω το πάθος αυτό και να έχω χρόνο για να πάω να παίξω. Έχω υποσχεθεί να πάω να διευθετήσω μια υποχρέωση. Έτσι; Και να πιαστώ, γιατί κάποιοι φίλοι, θέλαν: «Έλα να παίξουμε λίγο χαρτί». Είναι κάτι... πώς να το χαρακτηρίσουμε; Πάθος. Έτσι; Και πιαστώ στα χαρτιά, όπως έχει γίνει με πάρα πολλούς, και λέω: «Δεν βαριέσαι, ας καθυστερήσω λίγο». Να καθυστερήσω λίγο, να καθυστερήσω, μιας στιγμής εκτίθεσαι όταν οι άνθρωποι αυτοί έρχονται να σε ζητάνε και το ένα και το άλλο. Αυτές είναι λεπτομέρειες, αλλά ουσιαστικές λεπτομέρειες, έτσι;

Ερ. Όταν πήγες στο Ηράκλειο, που πρέπει να... ήσουν α δώδεκα χρονών και πρέπει να μιλάμε κάπου...

Απ. '58. Το '58.

Ερ. Το '58. Ποιοι παίζανε τότε στο Ηράκλειο επαγγελματικά;

Απ. Είχε πάει ο...

Ερ. Τι μαγαζιά κατ' αρχήν υπήρχαν;

Απ. Δεν υπήρχαν μαγαζιά.

Ερ. Κανένα;

Απ. Όχι, δεν υπήρχανε μαγαζιά. Είχε πάει ο Ευλούρης, ο Καλομοίρης πιο μπροστά από τα Ανώγεια και ο Ευλούρης ο Νίκος, ο Γιάννης ο αδερφός του και ο Αντώνης, πριν από εμένα. Ήτανε κάμποσοι λυράρηδες, εκεί.

Ερ. Αυτοί που παίζανε; Περιστασιακά;

Απ. Ναι, περιστασιακά. Στα χωριά.

Ερ. Α, μόνο στα χωριά.

Απ. Μόνο στα χωριά. Στα πανηγύρια και ξέρω εγώ.

Ερ. Δηλαδή, το πρώτο μαγαζί επαγγελματικό Κρητικό στο Ηράκλειο;

Απ. Το '67, '66. '66 - '67.

Ερ. Ποιος το έφτιαξε αυτό;

Απ. Λεγότανε «Καν - Καν». Ένας από την Ιεράπετρα το ξεκίνησε, ας πούμε...

Ερ. Σαν επιχειρηματίας.

- Απ. Σαν επιχειρηματίας.
- Ερ. Και η πιο καλή λύρα που είχες;
- Απ. Διάφορους. Ήμασταν διάφοροι που κάναμε βδομάδες, ή βραδιές – βραδιές, αλλά δειλά - δειλά. Ο κόσμος δεν πλαισίωνε το...
- Ερ. Εσένα σε θυμάμαι στη «Ντελίνα» τότε...
- Απ. Ε, αυτό θα τα πούμε, θα φτάσουμε εκεί.
- Ερ. Λίγο αργότερα.
- Απ. Υπ' όψιν βέβαια στο Ηράκλειο που όταν πρωτοπήγα και γνωρίστηκα με μεγαλύτερους, με μεγαλύτερους μου στην ηλικία από διάφορους οι οποίοι ήτανε συνδεδεμένοι με τους χωριανούς μας κι έτσι γνωρίζεσαι, ο ένας γνωρίζει τον άλλο, ξέρω... από φίλους από χωριανούς και ξέρω 'γω. Οι Ηρακλειώτες που μένανε στην καρδιά του Ηρακλείου, που γνωριστήκαμε με ρωτούσαν τι δουλειά κάνω. Λέω, «Λύρα παίζω». Λέει, «Τι είναι αυτό;» Δεν ηξέρανε τι θα πει λύρα, μια μεγάλη μερίδα στο Ηράκλειο.
- Ερ. Και τι παίζανε;
- Απ. Ήτανε... το άκουσμα της πόλης ήταν το βιολί.
- Ερ. Στον βαθμό δηλαδή που δεν ξέρανε τι είναι η λύρα;
- Απ. Και το βιολί, ας πούμε, δεν ήτανε γλεντζέδες του Κρητικού γλεντιού. Ήτανε εκεί το Μικρασιάτικο στοιχείο πολύ και οι διασκεδάσεις, ας πούμε, ήτανε... ξέρεις τα τζουκ – μποξ της εποχής εκείνης, το λαϊκό, το λαϊκό της εποχής εκείνης και διάφορες άλλες εκδηλώσεις, πάρτι, που κάνανε τα πάρτι, τα λεγόμενα πάρτι με ακορντεόν, τα 'φταξες, και απόκριες σε κινηματογράφους και ξέρω 'γω. Δεν υπήρχανε, γλέντια ελάχιστα κέντρα ήτανε που κατεβάζαν καλλιτέχνες από την Αθήνα.
- Ερ. Οι γάμοι τότε στο Ηράκλειο πώς γινόντουσαν;
- Απ. Στο Ηράκλειο μέσα γινόταν σε διαφορετικούς... με διαφορετικό τρόπο έκφρασης.
- Ερ. Δηλαδή, έτσι παραδοσιακοί με λύρες;
- Απ. Όχι, όχι, στο Ηράκλειο μέσα όχι. Όχι, όχι, ξέχασέ το.
- Ερ. Με ακορντεόν και αυτά;
- Απ. Ναι, με ακορντεόν, με διάφορα άλλα όργανα και ξέρω 'γω, αλλά όχι όλοι. Μετά, ας πούμε, την περίοδο αυτή ξεκίνησε η μετανάστευση της επαρχίας,

που τότε θυμάσαι, και θυρωρός να πήγαινες στην Αθήνα, να πιάσεις ένα θυρωρείο, πήγαινες σαν υπουργός. Πήγαινες σαν να διοριστείς σαν υπουργός. Κι έτσι λοιπόν η μετανάστευση που έγινε κοντινά και μακρινά, η ανάγκη, λοιπόν, της επιτυχίας του κάθε μετανάστη φεύγοντας από το χωριό τότε, που το λεωφορείο πήγαινε και μια βδομάδα, μια φορά τη βδομάδα στο χωριό του, όταν έφευγες από το χωριό για να πας στο Ηράκλειο για να δεις, να ψαχτείς και να δεις το μέλλον σου μια καλύτερη..., ένα καλύτερο αύριο, δεν γυρίζεις στο χωριό, εκτός αν δεν είχες κάποιο χρόνο επιτύχει, είτε μεροκάματο έκανες, είτε κάποια λεφτουδάκια να έχεις μαζέψει για να γυρίσεις στο χωριό και να φανεί ότι ήσουν επιτυχημένος, ας πούμε, με τη φευγιά, με τη μετανάστευση που έκανες. Ε, σιγά – σιγά με το χρόνο οι άνθρωποι αυτοί είχανε την ανάγκη, και όλοι εμείς, να δημιουργηθούν οι εστίες αυτές συνάντησης, να εκφραστούνε μέσα σε κάποιους χώρους που εξελιχτήκανε μετά από μια δεκαετία, οχταετία, δεκαετία. Κι ήτανε οι χώροι αυτοί που μπήκαμε μέσα μπροστάρηδες οι λυράρηδες που μπήκαμε τότε, τα προηγούμενα χρόνια δημιουργήσανε τους χώρους και πρώτος χώρος αυτός ήτανε... αυτό που ανέφερα προηγουμένως...

Ερ. Σε ποια περιοχή του Ηρακλείου ήταν αυτό;

Απ. Το «Καν – Καν» ήτανε στα λιοντάρια κάτω στη... Χάνδακος, που ήταν τα δικηγορικά γραφεία...

Ερ. Α, μάλιστα.

Απ. Ναι, μετέπειτα ονομάστηκε «Ερωτόκριτος». Λοιπόν, αυτή η ανάγκη, λοιπόν, έφερε να δημιουργηθεί... οι χώροι αυτοί και να αρχινήσει πλέον το Κρητικό γλέντι, να αναζω..., να υπάρχει αναζωπύρωση μέσα στην πόλη και παράλληλα, εμείς, ας πούμε, οι καλλιτέχνες που πηγαίναμε στα χωριά και δίναμε το παρόν και 'χει κρινόσουνα. Όταν, λοιπόν, ανοιχτήκανε αυτοί οι χώροι ξέρανε ποιοι καλλιτέχνες είχαν δώσει τώρα στα χωριά τις επιτυχίες της διασκέδασης και έτσι υπήρχε, φεύγοντας και από τα χωριά τότε, γιατί υπήρχαν κι ύστερα τα αυτοκίνητα που αγοραζότανε, ξέρω 'γω, η Μεταξά με αγοραίο ερχότανε στα μαγαζιά που είχαμε δημιουργήσει, αλλά το Ηράκλειο, μπορώ να πω, μετά το '66 δημιουργήθηκε μια τεράστια ανάφλεξη, το Κρητικό μαγαζό. Γιατί το λέω αυτό; Όταν πηγαίναμε στα

χωριά και μας εκαλούσαν οι καφετζήδες, να πάμε στο πανηγύρι, ερχόταν και με ρωτούσε ο καφετζής: «Παίζεις λύρα;», γιατί ερχότανε από γνωστό σε γνωστό, ακούγανε, ξέρω 'γω, εγώ ήμουνα μικρός βέβαια, την αρχή - αρχή και δεν μου είχανε εμπιστοσύνη, με βλέπανε κοπέλι, ας πούμε, δώδεκα δεκατριώ χρονώ, ας πούμε, τι εμπιστοσύνη να του έχεις; Αλλά άλλοι που ξέρανε, λέγανε στο Γιώργη, το Μανώλη: «Αυτό το κοπέλι πάρε, αυτός θα σου βγάλει το γλέντι». Το ζόρι ήτανε να πάω μια φορά. Πήγαίνα μια φορά, έληγε το θέμα, δημιουργούσα τέτοιες σχέσεις και τέτοιες προϋποθέσεις, που στην επόμενη χρονιά, ας πούμε, στο επόμενο γλέντι, ούτε ρωτούσε τίποτα, κατευθείαν να με καλέσει και χωρίς συμφωνία και χωρίς τίποτα και με το παραπάνω.

Ερ. Στα χωριά ωστόσο παίζανε λύρα; Γιατί μας είπατε ότι τα χρόνια του '60 ρωτούσαν τι είναι η λύρα.

Απ. Ερωτούσαν στο Ηράκλειο. Όχι στα χωριά, στο Ηράκλειο, Ηρακλειώτες, Ηρακλειώτες ρωτούσανε τι είναι η λύρα, ορισμένοι. Όχι στα χωριά, στα χωριά παίζανε.

Ερ. Στα χωριά παίζανε λύρα ή βιολί;

Απ. Παίζανε λύρα. Και βιολί.

Ερ. Ποια βιολιά ήτανε τότε;

Απ. Από την Επισκοπή ήτανε ο... έκραζε τότε ο Ηρακλής. Ο Ηρακλής από την Επισκοπή. Αυτός ήχμαζε τότε. Δηλαδή, η λύρα ήταν δύσκολο να μπει στα χωριά. Γιατί; Μας ερωτούσε, ας πούμε, ο καφετζής αν μπαίζουμε ευρωπαϊκά. Της εποχής εκείνης ήτανε τα ταγκό, μπόσα νόβα, τσα- τσα, τσάρλεστον, βαλς, γιάγκα, φοξ, όλα αυτά ήπρεπε να τα παίζουμε, για να μπορούμε να πάμε...

Ερ. Στον πρώτο σας γάμο τα παίζατε αυτά;

Απ. Εδώ όχι, όχι. Εδώ δεν είχαμε τέτοια.

Ερ. Δεν είχατε.

Απ. Εδώ, όχι. Στα Ανώγεια δεν υπήρξε τέτοιο πράγμα. Στα χωριά του Ηρακλείου ήταν το πρόβλημα, που, χωριά που δεν υπήρχε ούτε ρεύμα, ούτε δρόμος, αν δεν έπαιζες αυτά τα ευρωπαϊκά της εποχής εκείνης, δεν σε καλούσε, ο καφετζής δεν σε καλούσε.

- Ερ. Τα βιολιά τα παίζανε;
- Απ. Ναι, τα παίζανε.
- Ερ. Προτιμούσανε δηλαδή τους βιολάτορες επειδή παίζανε αυτά;
- Απ. Ναι, αλλά, παράλληλα οι βιολάτορες δεν μπορούσαν να καλύψουν όλα τα πανηγύρια και αναγκαστικά επαίρνανε και λυράρηδες.
- Ερ. Οι βιολάτορες καλύπτανε όλα τα άλλα;
- Απ. Όχι, οι βιολάτορες δεν μπορούσαν να τα καλύψουν.
- Ερ. Καλύπτανε όλα τα άλλα στα πανηγύρια; Τα συρτά αυτά τα καλύπτανε;
- Απ. Τα συρτά;
- Ερ. Ναι.
- Απ. Πιο πολύ νομίζω παίζαμε, εμείς οι ίδιοι παίζαμε το 95% ήταν τα ευρωπαϊκά που παίζαμε με τη λύρα. Παίζαμε λίγα πράγματα Κρητικά.
- Ερ. Στα πανηγύρια;
- Απ. Στα πανηγύρια! Το καταλαβαίνεις;
- Ερ. Το 95%;
- Απ. Το 95% επαίζαμε, ήτανε βραδιές που παίζαμε το 95% μόνο ευρωπαϊκά.
- Ερ. Εσείς ευρωπαϊκά δεν ξέρατε φεύγοντας από τα Ανώγεια.
- Απ. Τα μάθα στο Ηράκλειο. Τα μάθα όλα.
- Ερ. Στο Ηράκλειο μέσα στην πόλη;
- Απ. Μόλις εμπήκα. Ναι, μόλις επήγα τα μάθα όλα γιατί ήξερα πως αν δεν τα μάθεις αυτά δεν μπορείς να επιβιώσεις.
- Ερ. Από που τα μάθατε; Ακούγοντας;
- Απ. Ακούγοντας. Όχι... Στα πάρτι που πήγαινα. Γιατί πήγαινα στα πάρτι, ας πούμε, με διάφορους της νεολαίας που με γνωρίσανε σιγά - σιγά και πήγαινα και ξέρω 'γω. Αμέσως. Γνωστά χωριανάκια μας που ήταν στο Ηράκλειο. Πήγαινα καμιά φορά και στα κοντινά χωριά, στα πανηγύρια, που δεν είχα εγώ γλέντι να παίξω εκείνη τη βραδιά, αλλά παίζανε άλλοι και έβλεπα. Και αποτύπωνα.
- Ερ. Σας άρεσαν αυτά ή τα θεωρούσατε ως ανάγκη για να μπορέσετε να μπειτε στη δουλειά;
- Απ. Κοίταξε να δεις, από την αρχή ήταν σαν ανάγκη. Σαν ανάγκη. Μετέπειτα, μόλις, ας πούμε, απολύθηκα από το στρατό, για δέκα χρόνια τα

παίζαμε. Μόλις άνοιξα το μαγαζί στο Ηράκλειο και ξεκίνησα στο Ηράκλειο να είναι καθαρά Κρητικό, Κρητικό κέντρο διασκέδασης έγραφε απ' έξω...

Ερ. Αυτό ήταν το '70;

Απ. Το...όχι, το '70 ήταν η «Ντελίνα», πιο μπροστά είχα τα «Ζαμάνια», το υπόγειο, μετέπειτα είχα την «Καστέλα», αμέσως μετά είχα την «Καστέλα», αλλά πρώτα ήταν ο «Ερωτόκριτος», σαιζόν, δηλαδή ήτανε σαιζόν, ο «Ερωτόκριτος» που έπαιζα εγώ ήταν πριν το '66, εβδομάδες, πήγα στρατιώτης, γύρισα με άδειες έπαιζα στον «Ερωτόκριτο», το '68 που απολύθηκα, αμέσως στον «Ερωτόκριτο», τρεις λυράρηδες, εγώ ο Μανουράς κι ο Καλομοίρης βδομάδες - βδομάδες, στην τέταρτη βδομάδα στην πέμπτη με κρατάει εμένα ο καταστηματοάρχης, σταματά τους άλλους και έβγαλα τη σαιζόν εκεί. Αμέσως μετά στο... το καλοκαίρι, στα χωριά, στα πανηγύρια. Το δε γύρισμα της σαιζόν της άλλης δημιουργείται ένα άλλο μαγαζί «Ζαμάνια», υπόγειο. Πηγαίνω για δυο μήνες εκεί. Μετά πάω «Καλλιθέα», δεν ξέρω αν την έφταξες την «Καλλιθέα», εκεί δέκα μήνες. Μετά την «Καλλιθέα», «Καστέλα». Μετά την «Καστέλα» στην «Αλικαρνασό» που ερχόσουν τότε, που ήσουν ανθυπολοχαγός με τον Μανόλη το Σκουλάκη και μετέπειτα συνέχισε η «Ντελίνα», ήταν το πρώτο δισκάκι που είχα βγάλει το '69 - '70, ένα μικρό δισκάκι, και το 'χα ονομάσει «Ντελίνα».

Ερ. Το μαγαζί σας πότε το ανοίγετε;

Ερ. Επιχείρηση.

Απ. Εκείνη η επιχείρηση ήταν το πρώτο...η πρώτη επιχείρηση ήταν τα «Ζαμάνια», το υπόγειο για μια σαιζόν. Μετά το σταμάτησα, δεν ήθελα.

Ερ. Σε ηλικία;

Απ. Σε ηλικία μόλις είχα απολυθεί από το στρατό. Εικοσιδυό χρονών;

Ερ. Γιατί το σταματήσατε;

Απ. Δεν ήθελα, γιατί μου απασχολούσε χρόνο και όλα αυτά ήταν, ξέρεις, ένα βουνό για μένα το να ασχοληθώ και με επιχειρηματικά και ξέρω 'γω.

Ερ. Είχε οφέλη οικονομικά;

Απ. Ναι, είχε οφέλη οικονομικά, αλλά έπρεπε να διαθέτεις κάποιο χρόνο για να μπορείς να...

Ερ. «Έχασες» καθόλου εκεί τον καλλιτέχνη τον Σκουλά, όταν έγινες επιχειρηματίας;

Απ. Όχι, όχι, δεν θα μπορώ να το πω αυτό, Μανώλη. Απλώς...

Ερ. Έχασες πράγματα που έπρεπε να...

Απ. Σε δεσμεύει...η αλήθεια είναι πως σε δεσμεύει, στην πορεία διαπίστωσα, ύστερα, ότι όντως σε...σε απορροφάει ένα τεράστιο μέρος από την καλλιτεχνική σου δράση και δραστηριότητα.

Ερ. Επαγγελματίας πότε αισθανθήκατε; Στο Ηράκλειο εκεί;

Απ. Ναι, στο Ηράκλειο.

Ερ. Εκείνη την περίοδο;

Απ. Ναι.

Ερ. Εκεί αισθανθήκατε επαγγελματίας; Όταν ανοίξατε το μαγαζί; Πότε;

Απ. Ναι, το πρώτο μαγαζί ήτανε μια σαιζόν που την είχα κάνει με ένα ξάδερφό μου, μετά σταμάτησε, επήγα σε άλλο μαγαζί μετά, δεν ήθελα. Αλλά μετά από ένα χρόνο, που πήγα σε άλλα μαγαζιά, διαπίστωσα ότι ορισμένα πράγματα τα οποία έδει να προστεθούνε τώρα στη συνείδηση του καλλιτέχνη επιλέγοντας τους χώρους, καλώντας τον κόσμο, να 'ρθει και ο κόσμος, να είσαι σίγουρος και άνετος ότι είναι διαφυλεγμένος από όλες τις πλευρές, όχι μόνο απ' το καλλιτεχνικό μέρος, αλλά και από το επιχειρηματικό μέρος, διότι επιχειρηματίες σε όλους τους κλάδους υπάρχουν και καλοί και κακοί. Ο καθένας σου λέει: «Έχω εγώ το Μανώλη σήμερα τον καλλιτέχνη ο οποίος με συμφέρνει, εγώ θα κοιτάξω πώς να δημιουργήσω τέτοιες προϋποθέσεις να οικονομήσω γιατί τώρα τον έχω φέτο, του χρόνου δεν θα τον έχω. Να εκμεταλλευτεί, ας πούμε, ξέρεις... Αυτό το είχα διαπιστώσει και πολλοί άνθρωποι φίλοι μου, παρέες που μπαίνανε και ξέρω 'γω, μου λέγανε, «Βασίλη, δεν είναι το μαγαζί... δεν επέλεξες, ας πούμε, σωστά». Διότι και από 'δω, από 'κει, το ένα και το άλλο, δημιουργούντανε τέτοιες ιστορίες...

Ερ. Οικονομικού τύπου;

Απ. Οικονομικού τύπου, ναι. Κι έτσι όλα αυτά πέφτανε σε σένα. Όλα αυτά τα εισέπραττες εσύ, ας πούμε, τα...τους ανθρώπους, διότι είχα εγώ άμεση επαφή με τον κόσμο. Κι αναγκάστηκα να μπω στη διαδικασία και την

επιχειρηματική, για να ελέγχω, και από εκεί, από αυτή την πλευρά, να την... να 'μαι στον εαυτό μου πολύ ήσυχος, να 'μαι αναπαυμένος ότι έφυγα, έκλεισα το μαγαζί απόψε και από τη μεριά αυτή και από την άλλη ο κόσμος είναι ευχαριστημένος, όσο γίνεται να είναι ευχαριστημένος. Κι έτσι η πορεία μετά, ύστερα ξεκίνησε και επιχειρηματικά, όλα τα χρόνια.

Ερ. Πόσο έχει διαφοροποιηθεί το ρεπερτόριο στο Ηράκλειο από τότε που ξεκινήσατε που μας είπατε παίζατε τα συρτά, τις κοντυλιές, τον μαλεβιζιώτη;

Απ. Ξέχασα να πω, ότι όταν ανοίχθηκε το πρώτο μαγαζί και γράφτηκε η ταμπέλα «Κρητικά μαγαζιά», οι άνθρωποι στα χωριά που μας είχανε συνηθίσει ερχότανε και στα μαγαζιά που παίζαμε, στα «Κρητικά».

Ερ. Η πρώτη σας πελατεία δηλαδή ήταν...

Απ. Οι ίδιοι άνθρωποι. Οι άνθρωποι οι οποίοι, και είτε από το Ηράκλειο βρισκότανε στο χωριό, Μανώλη, σε ένα πανηγύρι και... ή λειτουργούσανε με αυτούς... με αυτά τα χορευτικά, τα ακουστικά, τα όλα αυτά...

Ερ. Στο μαγαζί παίζατε ταγκό και τέτοια;

Απ. Θα σου πω τώρα. Οι ίδιοι οι άνθρωποι, ορισμένοι βέβαια, ερχότανε, συνηθισμένοι απ' αυτό το στιλ και το στήσιμο του γλεντιού στο χωριό αυθόρμητα, ερχότανε και να σου παραγγείλουνε και μου λέγανε: «Βασίλη μου, παίξε μου ένα τάγκο». Εγώ εξηγούσα λέω: «Συγγνώμη, εδώ τώρα δεν επιτρέπεται να το παίξω. Και δεν επιτρέπεται για τους λόγους τους εξής, που θα σου εξηγήσω...». Πολλές φορές είχα κουραστεί αυτό να το εξηγώ. Στο χωριό δικαιολογότανε αυτό το πράγμα να το κάνουμε για πολλούς και διάφορους λόγους και ένας πολύ σημαντικός λόγος ήτανε το ότι εσείς περιμένετε το πανηγύρι στο χωριό μια φορά το χρόνο να διασκεδάσετε και είναι επόμενο ο καλλιτέχνης που θα 'ρθει να παίξει ποίκιλα πράγματα και συ σαν νέος να σηκώσεις την κοπελιά να χορέψετε το ταγκό, να χορέψετε το βαλς, το ένα και το άλλο.

Ερ. Η μόνη ευκαιρία...

Απ. Ναι, η μόνη ευκαιρία. Εδώ τώρα, τι γίνεται. Μπαίνεις στην πόλη μέσα, έχουνε ανοιχτεί διάφορα μαγαζιά, όπως έχουν ανοιχτεί διάφορα μαγαζιά, έχουν ανοιχτεί και τα Κρητικά μαγαζιά. Έχεις επιλογή να κάμεις. Εάν δες

να πας σε ένα μαγαζί που έχει μπλουζ μουσική, θα πας εκεί τη φιλενάδα σου, θα χορέψεις εκεί. Εδώ μπήκες τώρα σε καθαρό μαγαζό. Εάν εγώ σου το παίζω, θα πρέπει εσύ ο ίδιος μπαίνοντας σε αυτό το χώρο μέσα και γράφοντας την ταμπέλα απ' έξω, να μου πιάσεις τη λύρα να τη σπάσεις στην κεφαλή. Κι έχεις κάθε δίκιο. Και πρέπει να το κάμεις. Και αμέσως ταρακουνιότανε ο καθένας κι έβλεπε ότι όντως έτσι είναι. Και σιγά – σιγά σταμάτησε και αυτό και να μου το ζητάνε και το ένα και το άλλο.

Ερ. Καλά τα χρόνια των '65 και '70 ο κόσμος δεν είχε πρόβλημα να πιάσει την κοπέλα του να χορέψει, έτσι δεν είναι; Δεν περίμενε το ταγκό να αγκαλιαστεί, να το πω αλλιώς.

Απ. Όχι, υπήρχε. Πού αλλού; Πού αλλού; Μόνο στο γλέντι.

Ερ. Δεν ήταν όπως τα χρόνια, το '40 και το '50;

Απ. Όχι, ήταν πολύ δύσκολα και τότε.

Ερ. ...που θα ζητούσε την άδεια από τον πατέρα για να χορέψει μια κοπέλα...

Απ. Ναι, ήτανε, ήτανε πολύ δύσκολα. Πολύ δύσκολα, ναι, πολύ δύσκολα.

Ερ. Για το Ηράκλειο εννοείτε τώρα;

Απ. Ναι, για το νομό Ηρακλείου μιλάω και όχι μόνο. Και όχι μόνο.

Ερ. Για μες το Ηράκλειο;

Απ. Μες το Ηράκλειο δεν είχαμε... στο μαγαζί μέσα, σας είπα, δεν παίζαμε τέτοια. Παίζαμε μόνο κρητικά. Καθαρά κρητικά. Και κανά νησιώτικο. Έτσι; Στο Ηράκλειο μέσα δεν είχε τέτοιο πρόβλημα.

Ερ. Λέει ότι είχε επιλογές ο κόσμος.

Απ. Είχε τις επιλογές να πάει σε άλλα μαγαζά. Είχαν άλλοι χώροι της εποχής εκείνης, άλλα, άλλα μαγαζά.

Ερ. Μίλησες για τα καθαρόαιμα Κρητικά μαγαζά στο Ηράκλειο.

Απ. Ναι.

Ερ. Ποιος θεωρείς ότι είναι ο μπροστάρης, που τα στήριξε και τα πολέμησε να σταθούν;

Απ. Νίκο μου, αν θα το πω εγώ, θα μου πεις ευλογάς τα γένια σου. Έτσι; Κατά το μεγαλύτερο ποσοστό ήταν η ίδια μου η παρουσία και μπορεί ο Μανώλης... μέσα από... το Κρητικό μαγαζί στο Ηράκλειο κατά 80% ήτανε μια αιτία προσωπική δική μου το να κρατηθούν τα Κρητικά στο Ηράκλειο.

Τ'ς έβαλα τόσο πολύ που επηρεαστήκανε και δελεαστήκανε όλοι οι καλλιτέχνες και να 'ναι η Μητρόπολη, όχι στο Ρέθυμνο, που θα έπρεπε να είναι στο Ρέθυμνο η Μητρόπολη της λύρας, και έγινε στο Ηράκλειο. Όλοι οι μεγάλοι καλλιτέχνες δεν είχανε παρουσιαστεί στο Ηράκλειο. Δεν κάτσανε στο Ηράκλειο, ήρθανε μετά από την παρουσία μου, και την... ανοίγοντας σ' όλα τα μαγαζιά κι έπαιρνα τον κόσμο από δω κάθε φορά που πήγαινα από το ένα μαγαζί, είτε δική μου επιχείρηση ήταν είτε αλλουνού, έφευγα από δω, πήγαινα εκεί, γινότανε το έλα να δεις. Εδώ κι εκεί, κι εκεί και ξέρω 'γω. Κι έτσι επηρεαστήκανε και άλλοι καταστηματάρχες και ανοίξανε μαγαζιά και καλούσανε τους άλλους και άλλοι επιτύχανε και είχανε διάρκεια χρόνου, αλλά όχι τόσο πολλοί, ελάχιστοι και ήρθανε και μονιμοποιηθήκανε και στο Ηράκλειο. Οι μεγάλοι τροβαδούροι. Πρόσεξε! Αυτό τουλάχιστον οφείλω να το πω. Δεν θα μιλήσω για καλλιτεχνικά, αν είναι καλύτερος ή ξέρω 'γω, αλλά τουλάχιστον αυτό το πράγμα οφείλω να πω ότι το Ηράκλειο καθιερώθηκε η Κρητική μουσική σ' ένα μεγάλο μέρος, σε μεγαλύτερο ποσοστό από μένα. Και οι μαντινάδες και οι κοντυλιές. Τις καθιέρωσα εγώ.

Ερ. Να σε ρωτήσω κάτι άλλο. Αν δεν υπήρχε αυτή η μετανάστευση των Ανωγειανών στο Ηράκλειο...

Απ. Λυράρηδων.

Ερ. Όχι λυράρηδων, του κόσμου.

Απ. Λυράρηδων. Το ανέφερα και προηγουμένως.

Ερ. Ας τη λύρα, αν δες. Ο κόσμος που στήριζε τα μαγαζιά αν θεωρείς ότι είναι πυρήνας Ανωγειανός ή είναι όλου του νομού;

Απ. Όλου του νομού. Το ανέφερα προηγουμένως. Το ανέφερα προηγουμένως, ότι οι ανάγκες... και δεν είναι μόνο στο Ηράκλειο, είναι και στην Αθήνα. Δηλαδή τα μαγαζιά στην Αθήνα που δημιουργηθήκανε δεν δημιουργηθήκανε μόνο από τους λυράρηδες ή από τους καταστηματάρχες, η ανάγκη της κοινωνίας του κόσμου, φεύγοντας από την επαρχία, από το χωριό του, δυσκολίες τότε για να είναι επικοινωνιακά και χρονικά τόσο κοντά, τους έφερε να δημιουργηθούν αυτές οι εστίες, αυτοί οι χώροι και να διασκεδάζουνε κι εκεί μέσα να νιώθουνε ότι βρίσκονται στο πανηγύρι,

βρίσκονται στο γάμο στο... χωριού τους, βρίσκονται ξέρεις ν' ανταλλάσσουνε πολλά πράγματα. Το ίδιο πράγμα έγινε και στο Ηράκλειο, αλλά σε ένα μεγάλο ποσοστό μπορώ να πω, το Ανωγειανό στοιχείο έπαιξε κάποιο σημαντικό ρόλο, αλλά όχι όμως γιατί δεν μπορούσε μόνο οι Ανωγειανοί οικονομικά να κρατήσουνε ξέρεις... αλλά παίξαμε πάρα πολύ σημαντικό ρόλο. Η παρουσία η δικιά μας γυρίζοντας στα χωριά εδημιουργήσαμε τέτοιες προϋποθέσεις μ' ένα... εγώ δεν ήξερα τι έκανα. Εγώ τότες σας εγλέντιζα όλη νύχτα, δυο μέρες, υπήρχε ένας νταλκάς, υπήρχε ένα μεράκι, υπήρχε ένα πράγμα που έβγαινε αυθόρμητα κι έβλεπες τον άλλο, ας πούμε, και σ' ακολουθούσε. Σ' ακολουθούσε όπου πήγαινες. Ξέρω, θυμάμαι κι ερχότανε, επαίρνανε αεροπλάνα από τη Ρόδο, κι ερχότανε για μια βραδιά και φεύγανε. Από την Αθήνα, αεροπλάνα, κι ερχότανε για μια βραδιά και φεύγανε το πρωί. Όχι. Το '70, '69, '70, '71. Δεν μιλάμε για αργότερα.

Ερ. Αν πάμε σε εκείνα τα χρόνια, θυμάσαι να μου πεις χοντρικά, ο κύκλος η ακτίνα δράσης σου σαν λυράρης μέχρι πού φτάνει στα χωριά; Μέχρι πού φτάνει;

Απ. Σε όλα τα χωριά του νομού Ηρακλείου και κατ' επέκταση σ' όλη την Κρήτη.

Ερ. Παίζεις στα Χανιά δηλαδή;

Απ. Και στα Χανιά έχω πάει.

Ερ. Κείνη την περίοδο.

Απ. Ναι, δεκατεσσάρων χρονώ πρωτοπήγα στα Χανιά με το Μανιά μαζί.

Ερ. Και στη Σητεία έχεις παίξει.

Απ. Στη Σητεία πήγα δεκατεσσάρων χρονώ. Στο φεστιβάλ που κάνανε στη Σητεία με το Λύκειο Ελληνίδων.

Ερ. Στη γιορτή Σουλτανίνας.

Απ. Στη γιορτή Σουλτανίνας. Δεκατεσσάρων χρονώ. Στην Αθήνα επήγα δεκατεσσάρων χρονών για πρώτη φορά με Ντακότα στο Καλλιμάρμαρο με τον Μανιά.

Ερ. Το ρωτώ εγώ περισσότερο, αν έχεις δηλαδή σαν μια τελείως πρόχειρη χαρτογράφηση ότι αυτή είναι μια περιοχή δράσης μου.

- Απ. Η δράσις μου η περισσότερη ήταν στο Ηράκλειο. Νομός Ηρακλείου, ήταν. Διότι εκεί δημιούργησα, ας πούμε, και την επιχειρηματική δραστηριότητα, τα μαγαζιά που μου δίνανε... εγώ δεν μπορούσα λογικά, ήμουν δεσμευμένος.
- Ερ. Μέχρι τότε είχες μαγαζί στο Ηράκλειο;
- Απ. Μέχρι το '94. 1994.
- Ερ. Μετά;
- Απ. Σταμάτησα. Κοιτάζτε να δείτε, ήταν κάμποσα χρόνια, εικοσιπέντε χρόνια παρουσίας, ας πούμε, είκοσι έξι, είκοσι εφτά.
- Ερ. Αυτό εδώ τότε το έφτιαξες; (Εννοεί την επιχείρηση «Ντελίνα»).
- Απ. Μετά το '94, το '95, το '95.
- Ερ. Δηλαδή απλώς μεταφέρθηκες.
- Απ. Μεταφέρθηκα εδώ. Μεταφέρθηκα εδώ, δεν σταμάτησα. Επιχειρηματικά όχι, δεν σταμάτησα. Καλλιτεχνικά όμως ήτανε πάρα πολύ δύσκολο, διότι εφτά μήνες, οχτώ, όλη τη σαιζόν, κάθε βράδυ, χωρίς ρεπό, μοναχός να κρατάς ένα μαγαζί πεντακοσίων ατόμων, να 'χεις την επιχειρηματικότητα και να είσαι με δύο λαούτα, γιατί ο νόμος ήτανε που επέβαλε το δεύτερο λαούτο για να δικαιολογήσεις ποσοστό. Πιο μπροστά παίζανε με ένα λαούτο. Στα χωριά πήγαινα μ' ένα λαουτιέρη, δεν πήγαινα με δύο. Στο μαγαζί όμως για να δικαιολογήσεις ένα ποσοστό στο πελάτη, να πλερώσει ο πελάτης μουσική, με το... στο φαγητό που τρως, έτσι; - έπρεπε να έχεις τρία όργανα, να 'στε τρία όργανα, αν είστε δυο δεν δικαιόσαι να βάλεις μουσική, ποσοστό.
- Ερ. Πότε υπήρχε αυτός ο νόμος;
- Απ. Ύπήρχε ο νόμος αυτός. Ύπήρχε από τα προηγούμενα, αλλά στα πανηγύρια δεν χρειαζόταν, αλλά από τη στιγμή που κάνεις χώρους, κέντρους διασκέδασης και παίζεις, όφειλες να έχεις και δεύτερο λαούτο.
- Ερ. Πιστεύετε ότι αυτός ήταν ένας παράγοντας που από τότε, ας πούμε, εφάρμοσαν και οι λυράρηδες να παίζουν με δύο λαούτα; Είχαν συνηθίσει;
- Απ. Ναι, αυτό, αυτό ήτανε, τα μαγαζιά. Και σαν οπτικά, ας πούμε, να μην είναι, ξέρεις ήταν μεγάλοι οι χώροι, σιγά - σιγά, ήταν ο μεγαλύτερος χώρος που άνοιξα εγώ μαγαζί ήταν ο πρώτος, ο μεγαλύτερος χώρος στο Ηράκλειο.

Ήταν η πέρα «Ντελίνα» που είχες έρθει. Ήταν ένα μαγαζί προχωρημένο για την εποχή εκείνη, στην Κρήτη, σε όλη την Κρήτη. Η μετέπειτα άλλη «Ντελίνα» - που δεν ξέρω είχες έρθει και στην άλλη «Ντελίνα», στην Ικάρου. Στην Ικάρου.

Ερ. Ικάρου, πότε;

Απ. Το '82, το '82 που έκανα την άλλη «Ντελίνα». Ε, αυτό πάλι τότε το '82 ήταν το πρώτο μαγαζί στην Κρήτη. Πάλι πολύ προχωρημένο.

Ερ. Όταν παίζατε εσείς σε πανηγύρια παίζατε με δυο ή με ένα λαούτο;

Απ. Μετά από αυτά τα χρονικά, την χρονική περίοδο;

Ερ. Όταν πήγατε, όταν πρωτοπήγατε.

Απ. Μετά;

Ερ. Όταν πρωτοπήγατε στο Ηράκλειο.

Απ. Όχι, με ένα λαούτο.

Ερ. Με ένα λαούτο.

Απ. Με ένα λαούτο. Με ένα λαούτο.

Ερ. Με δυο παίζατε από τη στιγμή που ανοίξανε αυτά τα μαγαζιά;

Απ. Από τη στιγμή που ανοίξανε στα μαγαζιά.

Ερ. Επειδή υπήρχε αυτός ο λόγος;

Απ. Επειδή υπήρχε αυτός ο λόγος. Από τότε και ύστερα μπήκε το δεύτερο λαούτο. Τώρα έχουνε μπει και τρίτο και τέταρτο και ξέρω 'γω.

Ερ. Τι στιγμή που ξεκίνησες στο «Καν - Καν»;

Απ. Ναι, ναι στο «Καν - Καν», με τρία.

Ερ. Και οι άλλοι λυράρηδες, όταν ακούγατε, ας πούμε, άλλους λυράρηδες στα χωριά του Ηρακλείου, πάλι με ένα παίζανε ή με δυο;

Απ. Ναι, με ένα. Στα χωριά παίζανε με ένα. Με ένα. Ήτανε δύσκολα τα χρόνια, ήτανε, παίζαμε, σε ορισμένα χωριά πηγαίναμε, θυμάμαι και μας έφευγε το λεωφορείο, 2,5 χλμ. πριν γιατί δεν υπήρχε δρόμος. Παίρναμε μπαταρία, για δεν υπήρχε ρεύμα και νοικιάζαμε μπαταρία του αυτοκινήτου, παίρναμε ένα ενισχυτή τότε, τον είχε φτιάξει κάποιος στο Ηράκλειο, ε, κάτι κόρνες, και σηκώναμε τα όργανα και τη μπαταρία και πηγαίναμε στο χωριό.

Ερ. Ηλεκτρισμό πότε βάζετε στα όργανα;

- Απ. Το είπα τώρα, ότι στο Ηράκλειο βάζαμε.
- Ερ. Εσύ πρώτη φορά με μηχανήματα πότε έπαιξες;
- Απ. Στο Ηράκλειο.
- Ερ. Στο Ηράκλειο.
- Απ. Όταν πρωτομπήκα. Αλλά μηχανήματα της εποχής εκείνης ήταν κάτι κουτάκια, ας πούμε. Στη λύρα υπήρχε ένας ο οποίος έφτιαχνε, επατεντάριζε, ηλεκτρονικός, ο οποίος έφτιαχνε κάτι μικρόφωνα, τα οποία ήταν σαν πιάστρα. Βρίσκαμε πατέντες, δεν υπήρχανε στέκες, και όπως κρατάω τη λύρα, εδώ στην πάνω πάντα που έχει το ... οι χορδές, ήταν σαν πιάστρα, έτσι, και έπιανε εκεί το μικρόφωνο αυτό, ήτανε μια κάψα, τόση δω, (περιγράφει δείχνοντας τη λύρα) το καλώδιο κρεμότανε και έπαιζε και τραγουδούσε από εκεί, έκανα έτσι τη λύρα και τραγουδούσα από εκεί.
- Ερ. Ποια χρονιά δηλαδή αρχίσατε να βάζετε αυτά τα πράγματα, το '58, '60;
- Απ. Το '59. '58 - '59... δειλά - δειλά. Ε, μετέπειτα ήταν οι κόρνες, ε, είχανε κάτι στέκες, οι πρώτες στέκες, ε, που είχανε βγει με κάτι, ε...
- Ερ. Εύκαμπτα.
- Απ. Εύκαμπτα και ξέρω 'γω. Ε, κι εξελισσότανε σιγά - σιγά.
- Ερ. Τη δισκογραφική σας εταιρία πότε την ανοίγετε;
- Απ. Ω, τη δισκογραφική εταιρία την άνοιξα το '92.
- Ερ. Πολύ μεταγενέστερα.
- Απ. Μεταγενέστερα. Πολύ μεταγενέστερα.
- Ερ. Πότε ξεκινάτε να γράφετε κομμάτια;
- Απ. Το... το πρώτο δισκάκι που είχα κάνει ήταν το '69. Το '69.
- Ερ. Και πόσα κομμάτια;
- Απ. Δύο. Ένα από τη μια μεριά κι ένα από την άλλη. Αμέσως μετά ήτανε οι μεγάλοι δίσκοι.
- Ερ. Πότε άρχισες να ασχολείσαι και με τραγούδι;
- Απ. Δεν είχα.
- Ερ. Εκτός Κρήτης.
- Απ. Α, εκτός Κρήτης ήτανε το '80. Το '80 που πρωτοσυνεργάστηκα με τον Μαρκόπουλο.
- Ερ. Πώς έγινε αυτό; Ήτανε δηλαδή... σε ζήτησε ο ίδιος;

Απ. Ναι, ο Μαρκόπουλος ήρθε στο Ηράκλειο, με βρήκε, συζητήσαμε... Είχα τότε την πέρα «Ντελίνα» - που είχες έρθει στην Αλικαρνασσού - αυτή ήτανε και την παραίτησα μετά, το παραίτησα αυτό το μαγαζί για ενάμιση χρόνο, μετά άνοιξα το άλλο, την άλλη «Ντελίνα». Και... συζητήσαμε με το Μαρκόπουλο... εκείνο το καλοκαίρι το '80 υπήρχανε κάποιες συναυλίες που είχε σε όλη την Ελλάδα.

Ερ. Μαζί με τον Ευλούρη;

Απ. Όχι, είχε πεθάνει ο Ευλούρης. Είχε πεθάνει, το '80 είχε πεθάνει ο Ευλούρης, το Φλεβάρη. Εγώ πήγα το Μάρτη - Απριλή, επρωτοβρεδήκαμε, εβγήκα Αθήνα, κρατούσα μάλιστα κι ένα βιβλίο του Μιχάλη του Σταυρακάκη, του Νιδιώτη, το οποίο δεν το 'ξερε ο Μαρκόπουλος και στην Κυψέλη που έμεινε, ξεφυλλίζαμε, ξεφύλλιζε το βιβλίο, τα τραγούδια αυτά του Νιδιώτη του Σταυρακάκη παίζοντας εγώ τη λύρα, αυτός το πιάνο. Α, πότε καλαμπουρίζαμε, πότε κάναμε πρόβες, πότε το ένα, πότε το άλλο. Ε, σ' αυτό το βιβλίο που του κρατούσα εγώ, είχε το Προσκυνώ τη χάρη σου λαέ. Παίζοντας τη λύρα εγώ, το πιάνο αυτός, μελοποιεί το Προσκυνώ τη χάρη σου λαέ. Έτσι;

Ερ. Τα πρώτα σας συρτά εσείς, πότε αρχίζετε έτσι να τα βγάξετε; Πότε νιώθετε την ανάγκη να φτιάξετε δικές σας μελωδίες;

Απ. Να ολοκληρώσω πρώτα με αυτό και μετά θα έρθω σε αυτό. Ε, μελοποιεί λοιπόν το Προσκυνώ τη χάρη σου λαέ και γίνεται η πρώτη συναυλία αμέσως, μετά από είκοσι ημέρες που κάναμε πρόβες, εδώ στο γήπεδο του «Εργοτέλη» στο Ηράκλειο. Την έκανε ο Ελληνο-Λιθικός Σύνδεσμος, είχαν έρθει Λίθιοι από τη Λιθύη, πάρα πολλοί, ήταν ο συγχωρεμένος ο Κατράκης, ο οποίος παρουσίασε τη βραδιά, ήτανε η Μοσχολιού, ήτανε πάρα πολλοί τραγουδιστές μέσα σε αυτούς ήμουνα κι εγώ. Εκεί, λοιπόν, πρωτοτραγουδήθηκε το Προσκυνώ τη χάρη σου λαέ. Το τραγούδησα εγώ για πρώτη φορά. Γιατί το είχαμε κάνει πρόβες, είχε μελοποιηθεί. Αμέσως μετά από τη συναυλία αυτή του γήπεδου του «Εργοτέλη» τον Ελληνο-Λιθικό σύνδεσμο, έχουμε συναυλία στο γήπεδο του Παναθηναϊκού στη λεωφόρο Αλεξάνδρας. Γεμάτο το γήπεδο ήρθανε όλοι... τόπου οι τραγουδιστές της εποχής εκείνης, ο Πάριος, ήτανε η συγχωρεμένη η Μελίνα

Μερκούρη, ήτανε η Γαλάνη, ήτανε ο Παπακωσταντίνου, ήτανε ο Νταλάρας, ήτανε ο Μητσιάς, ήτανε η Αλεξίου, όλοι, όλοι. Ήταν κι ο Μπάμπης (εννοεί ο Γαργανουράκης). Εκεί, λοιπόν, θυμάμαι όλος ο κόσμος, εγώ είπα τρία τραγούδια, γιατί πού να προλάβεις να πεις, τόσο τραγουδιστές, το μόνο τραγούδι που αναγκάστηκε να το πει τρεις φορές από τον κόσμο, ήτανε το *Προσκυνώ τη χάρη σου λαέ*. Τρεις φορές με έβγαλε και είπαμε το *Προσκυνώ τη χάρη σου λαέ*. Και σε όλη την Ελλάδα μετά που γυρίσαμε, ας πούμε, και ξέρω 'γω είχε γίνει πλέον το «τοπ» τραγούδι τότε. Τελειώνοντας τις συναυλίες, είχαμε πολύ πρόγραμμα μπροστά να κάνουμε. Εγώ για διάφορους λόγους σταμάτησα. Αυτά που συζητούσαμε νωρίς, του λέω, «Γιάννη, σε ευχαριστώ, φεύγω τώρα που δε σου χρωστώ και όταν κάποια στιγμή ξαναβρεθούμε, συνεχίζουμε». Αυτός, βέβαια, δεν το περίμενε, δεν το έλπιζε, σου λέει τώρα ένας λυράρης απ' την Κρήτη θα 'ρθει και να του 'χω έτοιμο δίσκους και ξέρω 'γω και το ένα και τ' άλλο... του λέω, «Γιάννη, συγγνώμη, αλλά εγώ δεν ήρθα για να γράφω δίσκους, μόν' ήρθα και για άλλα πράγματα, που εν πάσει περιπτώσει ταιριάζουν στον εαυτό μου και στο χαρακτήρα μου.

Ερ. Θέλετε να μας πείτε γιατί;

Απ. Όχι, δεν θα... θα το κρατήσω αυτό έτσι, αλλά εν πάσει περιπτώσει έφυγα δεν δέχτηκα, ας πούμε, να γυρίσω πίσω, και αν γύριζα πίσω, δεν θα 'φευγα. Δεν θα 'φευγα. Του λέω, «Γιάννη φεύγω τώρα που δεν... κάπου, κάποια στιγμή μπορεί, ας πούμε, να ξανασυνεργαστούμε, και ξέρω 'γω». Έτσι σταμάτησα και δεν ηχογράφησα τίποτα μαζί του, που μετέπειτα το είδα, ήτανε λάθος, αλλά έτσι ένιωθα αυτή τη στιγμή, εκείνη τη στιγμή. Διότι θα ήπρεπε να ήμουν υποχρεωμένος, να μην θεωρηθώ, ξέρεις, ότι βγήκα να πάρω πράγματα και μετά να την κοπανίσω. Δεν είμαι εγώ, δεν είναι ο τύπος μου. Με το δε γύρισμα του χρόνου το '81, με φωνάξανε μετά, ύστερα στη λεωφόρο Αλεξάνδρας στο «Πάρκο», το Θέατρο, με μουσική του Μαρκόπουλου, παρόλο που δεν μιλιόμαστε εκείνη την περίοδο. Ο Χαρδαβέλας με φώναξε, ο Λιθαδάς, η Σμαρούλα Γιούλη, δεν ήθελα να συμμετέχω, διότι δεν μιλιόμουνα με το Γιάννη και είχα κάποιες αναστολές. Λοιπόν... η Σμαρούλα Γιούλη, λοιπόν, μ' έπεισε, μου 'κανε ένα ιδιωτικό

συμφωνητικό για να συμμετέχω, και πραγματικά συμμετείχα όλο το καλοκαίρι αυτό, παρόλο που είχα πρόταση από το Μιχαηλίδη απ' τα «Δειλινά» 'κείνη την περίοδο, τις ίδιες μέρες, γιατί ήμουν Αμερική κι ήρθε κι είχα και τις δυο προτάσεις και νόμιζα πως ο Χαρδάβέλας, σα δημοσιογράφος τον είχε βάλει ο Μιχαηλίδης που είχε τα «Δειλινά» – ξέρεις γινότανε αυτά τα πράγματα – και αυτή ήτανε άλλη περίπτωση. Πήγα και στις δυο περιπτώσεις. Τα «Δειλινά»... το αρνήθηκα από τα «Δειλινά» διότι εκεί θα 'παιρναν μεγάλο μεροκάματο τότε που μου πρότεινε ο Μιχαηλίδης - πήγαμε μαζί με τον Αεράκη το Στέλιο, αυτός είχα... ήμουν στην εταιρία του τότε, στην Columbia και ήτανε σαν... ξέρεις, ο παραγωγός μου - και μου πρότεινε ο Μιχαηλίδης να συμμετέχω στο σχήμα 'κείνο το καλοκαίρι που θα ανέβαζε, που τώρα ο Μπιδικιώτης, η Γλυκερία και εγώ. Και σας λέω ειλικρινά ότι, το λέω κι έτσι αισθάνομαι κάποια πράγματα, και λέω, «καλά... συμβαίνουν;», και μου λέει ο Μιχαηλίδης: «Κύριε Σκουλά, θέλω να 'ρθετε 'δώ στο σχήμα αυτό που θα κάνουμε... Πόσα λεφτά θες, εικοσιπέντε, τριάντα χιλιάδες μεροκάματο; Τότε, το '81.

Ερ. Πολλά λεφτά.

Απ. Πολλά λεφτά μιλάμε. Και 'κείνη την περίοδο δεν είχα τσιγάρο να πιω... «Και το όνομά σου που θες να μπει;», μου λέει: «Θες να μπει πρώτο; Λέω, έκανα τον σταυρό μου, μήπως έγινα Καζαντζίδης, δεν το πήρα χαμπάρι. Ήτανε δελεασμός. Του λέω: «Κύριε Μιχαηλίδη, σε ευχαριστώ πάρα πολύ, αλλά πες μου», του λέω, «τι θα λέω εδώ στο μαγαζί σας; Τι τραγούδια θα λέω»; Δεν είχα τραγουδήσει έντεχνα τραγούδια να δικαιολογήσω την παρουσία μου εκεί μέσα. Μου λέει: «Θα λες αυτά τα τραγούδια που λες στην Κρήτη, αλλά ενορχηστρωμένα με την ορχήστρα που έχουμε εμείς εδώ, έχουμε ένα μαέστρο, ο οποίος έχει τεράστιες δυνατότητες... μη φοβάσαι τίποτα», ο Θεός να του συχωρέσει αυτονού του ανθρώπου.

Ερ. Ποιος ήταν ο μαέστρος;

Απ. Δεν θυμάμαι. Επήγα στο σπίτι του. Δεν μπορώ να θυμηθώ. Ο μαέστρος μου λέει: «Κύριε Σκουλά, ό,τι τραγούδια θες από αμανέδες που λες, Ριζίτικα, δικά σου συρτά που θα... τραγούδια της Κρήτης θα στα ενορχηστρώσουμε με τέτοιο τρόπο που θα γίνουν αγνώριστα! Δεν θα

καταλα... θα γίνουνε ένα άλλο πράγμα». Εγώ δεν είχα μπει ακόμα στο πνεύμα του χώρου απάνω της Αθήνας, στο καλλιτεχνικό μέρος, ήμουνα σα... από την επαρχία ένας αγνός, είχα τον κόσμο μου εδώ πέρα, είχα λειτουργήσει με τον κόσμο εδώ πέρα που μ' αγαπούσε, μ' εκτιμούσε, όπου πήγαινα γινότανε... δεν ξέρω και 'γω τι... και το σκεφτόμουνα πάρα πολύ. Προβληματιζόμουνα.

Ερ. Εσείς το θέλατε αυτό που λέει ότι δεν θα τα αναγνωρίζεις τα κομμάτια σου, ας πούμε;

Απ. Όχι, με την έννοια, με την έννοια ότι δεν θα τα γνωρίζεις, θα είναι κάτι που θα σε ευχαριστήσουνε, θα σε ικανοποιήσουνε, αλλά το ένστικτό μου, το ένστικτό μου με καθοδηγούσε κάπου αλλού. Δεν μπορούσα να τα ξεκαθαρίσω εγώ να κάτσω να τα λεπτολογήσω εκείνη την ώρα, αυτά τα πράγματα που θα μου πεις τώρα.

Ερ. Όχι, λέω, μήπως σας τρώμαζε αυτή η κουβέντα;

Απ. Με τρομάζανε πολλά πράγματα. Και αυτό που είπα στο Μιχαηλίδη το δε αύριο, γιατί δεν του έδωσα απάντηση... επήγα και στο Λιβαδά, γιατί είχα αμέσως ραντεβού με τον Λιβαδά και λέω: «Φεύγω, γιατί θα τρελαθώ, γιατί θα..., δεν ξέρω, θα πάω και στη μία περίπτωση και στην άλλη, να πω και τη μία περίπτωση, απορρίπτω και την άλλη πρόταση και κατεβαίνω στην Κρήτη και κάνω... συνεχίζω εγώ τον εαυτό μου, τη δουλειά μου όπως είμαι στην Κρήτη, και ξέρω 'γω, εξωτερικά που πήγαινα». Πάω, λοιπόν, στου Λιβαδά, ο Λιβαδάς δε μ' αφήνει περιθώρια ν' αρνηθώ, γιατί ο Χαρδαβέλας ήτανε με το Σκούρτη, είχανε γράψει τα σενάρια τα θεατρικά σενάρια... και δε μ' αφήνει περιθώριο ν' αρνηθώ. Μου λέει: «Όχι, δεν θέλω να μου απαντήσεις σήμερα, θα μου απαντήσεις αύριο, αύριο, αύριο». Τέλος πάντων, με πείθει, δεν του απαντώ εκείνη την ώρα... φεύγω όμως το βράδυ πάω να απαντήσω στο Μιχαηλίδη, μαζί ο Αεράκης ο Στέλιος, και ζει. Πηγαίνω στο Μιχαηλίδη του λέω: «Κύριε Μιχαηλίδη, σκέφτηκα πάρα πολύ την πρότασή σας και ειλικρινά με χαροποιεί, με ικανοποιεί, νιώθω, δεν ξέρετε πώς, αλλά αν είχα μερικά τραγούδια τραγουδήσει κάποιου συνθέτη να 'ρθω να τα εντάξω αυτά μέσα και παράλληλα να εντάξω και κρητικά μέσα, να τα δικαιολογήσω, πολύ ευχαρίστως, τώρα δεν μπορώ, διότι αν βρεθεί

κάποιος κριτικός, με «ι», και μου γράφει κάποια πράγματα ότι ήρθε να πουλήσω την παράδοσή μου εδώ μέσα με τον τρόπο τον οποίο... και δεν αμφιβάλω ότι θα 'ναι πολύ καλό, θα 'ναι οτιδήποτε, αλλά έτσι αισθάνομαι, έτσι εισπράττω κι έτσι νιώθω δεν θα 'χω νομίζω πρόσωπο να ξαναπαρουσιαστώ στην Κρήτη, εάν κάποιος τύχει να βρεθεί να μου πει ότι ήρθες εδώ πέρα μόνο και μόνο για το δέλεαρ, για το όνομά σου που θα μπει στην ταμπέλα, τα λεφτά που θα πάρεις και το ένα και τ' άλλο. Δεν το μπορώ. Σε ευχαριστώ πάρα πολύ». Ο Μιχαηλίδης το έκανε αυτό γιατί είχε έρθει σε όλες τις συναυλίες που κάναμε με το Μαρκόπουλο. Κι έβλεπε τον κόσμο, γιατί αυτό εισπράττανε οι καταστηματαρχές, οι μεγάλοι καταστηματαρχές βλέπανε τους τραγουδιστές και βλέπουνε τους τραγουδιστές σε εμφανίσεις που κάνανε, αυτό εισέπραττα εγώ σε όλες τις συναυλίες και σου λέει «μα μόνο το κρητικό στοιχείο να μου φέρει ο Βασίλης ο Σκουλάς με φτάνει, δεν θέλω τίποτα άλλο». Και 'κει πόνταρε, και καλά έκανε ο άνθρωπος. Λοιπόν, αρνήθηκα, δεν πήγα. Φεύγοντας, θα πάω το απόγευμα, να πω και στον Λιβαδά ότι «λυπούμαι, δεν μπορώ να 'ρθω».

Ερ. Εσείς γιατί αρνηθήκατε; Ποιοι ήταν οι κύριοι λόγοι που είπατε όχι τελικά στο Μιχαηλίδη;

Απ. Ακριβώς αυτοί οι λόγοι.

Ερ. Γι' αυτό...

Απ. Γι' αυτό το λόγο, αν είχα έντεχνο δίσκο τραγουδήσει, θα ήμουν και θα μπορούσα το, να το...

Ερ. Διαφορετικά...;

Απ. Θα μπορούσα να κρατηθώ... να το κρατήσω.

Ερ. Αν σας έλεγε: «Φέρε ένα λαούτο και παίξε Κρητικά»...

Απ. Όχι, δεν θα πήγαινα.

Ερ. Πάλι δεν θα πηγαίνατε;

Απ. Όχι, όχι, όχι. Όχι. Αυτά τα πράγματα τα έπαιζα και στο μαγαζί μου. Τα 'παιζα και σε χώρους άλλους, που...

Ερ. Δηλαδή, εγώ καταλαβαίνω το εξής: αν σου γινόταν τώρα η πρόταση ότι θα πήγαινες...

Απ. Μετά.

Ερ. ... ανεξάρτητα από την επιχειρηματικότητα που έχεις αναπτύξει...

Απ. Μετά... Μετά... Μετά από καιρό;

Ερ. Ναι.

Απ. Ε, θα πήγαινα, όταν είχα τραγουδήσει...

Ερ. Τώρα, ας πούμε, εάν στο 'λεγε ... με ανάλογα μεροκάματα, αυτά που ακούγονται κτλ. δηλαδή τα 25...

Απ. Εξαρτάται, εξαρτάται, Μανώλη, και τώρα, τις προϋποθέσεις. Δεν είναι απόλυτο.

Ερ. Επειδή, το λέω τώρα αυτό... επειδή έχεις τραγουδήσει τέτοιο τραγούδι ...

Απ. Μετέπειτα... Μετέπειτα... Μετέπειτα ναι θα το φίλτραινα, όπως έγινε. Επήγα, μετά, ύστερα στου Λιβαδά. Εγώ είχα τους ενδοιασμούς μου στου Λιβαδά, να μην πάω για τους λόγους που δεν μιλιόμουνα με το Γιάννη. Και λέω οι μουσικοί οι δικοί του... έλεγα στη Σμαρούλα: «Βρε, συ Σμαρούλα, ο άνθρωπος δεν...». Μου λέει: «Το ξέρω... Μην στεναχωριέσαι. Έχω κάνει ιδιωτικό συμφωνητικό που δεν θα έχει καμία ανάμειξη». Το βγάνει, μου το δείχνει και μετέπειτα έμεινα δέκα μέρες στο σπίτι της. Με φιλοξενούσε στο σπίτι της στη Γλυφάδα. Και βγάζει και μου κάνει και το 'χω ακόμα το χαρτί. Ένα ιδιωτικό συμφωνητικό ότι εγώ δεν θα ανέχομαι κανένα πάρε - δώσε, μόνο με τη Σμαρούλα Γιούλη τη σκηνοθέτρια. Κι έτσι επείστηκα και πήγα. Επήγα στο θέατρο με 2.500 μεροκάματο. Δυόμισι χιλιάρικα έπαιρνα τη βραδιά.

Ερ. Εκεί τι τραγουδούσες;

Απ. Τραγουδούσα του Μαρκόπουλου τραγούδια και κρητικά. Εκεί είχα βγάλει και το Σεργιάνισμα στην Κρήτη. Εκεί έλεγα το Σεργιάνισμα στην Κρήτη. Κι έμεινα μαζί με το συγχωρεμένο το Φωτόπουλο, στο ίδιο καμαρίνι. Το Μίμη Φωτόπουλο μέναμε στο ίδιο καμαρίνι όλο το καλοκαίρι. Είχα τη χαρά και την ευτυχία να γνωρίσω αυτό το μεγαλείο, το μεγάλο άνθρωπο, ας πούμε, όχι τον... μόνο τον καλλιτέχνη, το μεγάλο ηθοποιό, αλλά τον άνθρωπο καλλιτέχνη.

Ερ. Τι σας έλεγε όταν σας άκουγε να παίζετε λύρα;

Απ. Ο άνθρωπος ήτανε... τόση, με τόση ευγένεια, τόσο ήπιων τόνων, ένας ήρεμος άνθρωπος, ένας καλοσυνάτος άνθρωπος. Δηλαδή δεν μπορώ να σας τον περιγράψω, αν δεν τον ζήσεις. Μ' είχε φιλοξενήσει στο σπίτι του, έχει ζωγραφίσει τον πατέρα μου, που του πήγα μια φωτογραφία και την έχω στο σπίτι μου, γιατί ήταν ένας μεγάλος ζωγράφος ο Φωτόπουλος, με γραμματόσημα. Έχει τεράστια έργα κάνει ο Φωτόπουλος μόνο με γραμματόσημα. Τεράστιες εκθέσεις.

Ερ. Τι εννοείτε ζωγράφιζε με γραμματόσημα;

Απ. Τα γραμματόσημα του ταχυδρομείου, τα έκοβε και σε ζωγράφιζε. Ζωγράφιζε οτιδήποτε. Πολλά έργα. Αλλά, εν πάσει περιπτώσει ήμασταν μια πολυμελής... μιούζικαλ ήτανε, εβδομήντα – πέντε άτομα επί σκηνής. Ήτανε ο Ψάλτης, ήτανε η Τριφύλλη, ήτανε ο Τερλέγκας ο... Θεός σχωρέστον, ο Στογιαννίδης, ήτανε ένα ποντιακό συγκρότημα, ήτανε η Λιζέττα η Νικολάου, ήμουνα εγώ, ήταν ο Κούτρας ο Γιάννης, ήταν η Αφροδίτη Μάνου, τέσσερις τραγουδιστές ήμασταν. Και 'κει είχα τρομερές εμπειρίες...

Ερ. Αυτές οι εμπειρίες σας χαλάσαν καθόλου ως Σκουλά στην παράδοση την κρητική;

Απ. Όχι, δεν μπορώ να πω. Αυτό, βέβαια, το κρίνει ο κόσμος. Και το 'χει κρίνει ο κόσμος.

Ερ. Αλλάζει κάτι από τότε στον τρόπο που χρησιμοποιείτε τη λύρα και γενικά...;

Απ. Όχι, απλώς μαθαίνεις περισσότερα πράγματα. Κακά τα ψέματα. Φιλτράρεις πολύ καλύτερα ακόμα τα δικά σου πράγματα, πώς να τα μεταφέρεις καλύτερα, να τα δώσεις καλύτερα, πιο ξεκούραστα, πιο μη αγχώδικα και όλα αυτά. Είναι ωραίες εμπειρίες. Πάρα πολύ καλές εμπειρίες.

Ερ. Στη συνέχεια... Ποιών άλλων συνθετών τραγούδια τραγούδησες;

Απ. Αμέσως μετά, το '83... ξέχασα να πω, το '82 κάναμε ένα δίσκο με τον Αρχιτεκτονίδη, όπου ο Αρχιτεκτονίδης ο Βασίλης ήτανε ο ενορχηστρωτής του Θεοδωράκη σε πολλά μεγάλα έργα. Μετά αποστασιοποιήθηκε, ήτανε καθηγητής πιάνου και ξέρω 'γω, εβρεθήκαμε και είχαμε γράψει ένα δίσκο

στη Columbia «Πόλη ανθρωπίνη», ήταν προχωρημένος, αλλά για εκείνη την εποχή ήταν ένα ρίσκο. Πήγε καλά, πήγε γύρω στα εφτά – οχτώ χιλιάδες κομμάτια τότε, αλλά εξένισε γιατί εγώ, μπήκα, ξέρεις, αμέσως από το ένα πράγμα το οποίο ακούγεται... ξενίζει τελείως, δεν ήταν απαλό... ξέρεις Μαρκοπουλικό και ξέρω 'γω, ήτανε βαριά λαϊκό, ρεμπέτικο, ζειμπέκικο, ήτανε, έπαιξε, έπαιξε σε όλα τα κομμάτια ο Παπαδόπουλος ο Κώστας μπουζούκι. Εν πάσει περιπτώσει, το '83, λοιπόν, ξανασυνεργάζομαι με το Μαρκόπουλο, συναντιόμαστε και κάναμε ένα δίσκο «Του σίδηρου και του νερού», με ποίηση του Χριστοδούλου του Δημήτρη και συμμετοχή και Μοσχολιού, εγώ κι η Μοσχολιού, επήγε πάρα πολύ καλά, πολύ ωραία τραγούδια. Αμέσως το '83, συνεργάζομαι με τον Βόγλη, το Γιάννη το Βόγλη, θεατρική παράσταση ανεβάσει το Καπετάν Μιχάλη του Καζαντζάκη και γίνεται για δυο βράδια πρεμιέρα στο Λυκαβηττό. Στο Λυκαβηττό, λοιπόν, έχω ξανατραγουδήσει εγώ πιο μπροστά, αλλά με ορχήστρες, με μηχανήματα, με όλα αυτά. Στο Λυκαβηττό, λοιπόν, δεν υπήρχαν ηχεία καθόλου, ούτε μικρόφωνα, ούτε τίποτα και ξέρω το χώρο του Λυκαβηττού και με τρομάζει. Με βλέπει ο Βόγλης ότι εγώ έχω πρόβλημα. Του λέω: «Ρε συ, Γιάννη 5.000 κόσμος χωρίς μικρόφωνα, τι κάνουμε εδώ»; Ο Γιάννης πεπειραμένος ας πούμε, καλή του ώρα μου λέει «Ρε Βασίλη, να σου πω. Εμείς...», μου λέει, «κουβεντιάζουμε και τα λέμε χωρίς μικρόφωνο. Κουβεντιάζουν οι ηθοποιοί... εσύ, μου λέει που έχεις μια τεράστια φωνή, φοβάσαι»; «Α, έτσι θα πάει...», του λέω. «Εντάξει». Περιττό να σας πω το τι έγινε και τα δύο βράδια. Ήταν η συχωρεμένη η Ελένη η Καζαντζάκη στην πρεμιέρα, κατέβηκε στα καμαρίνια, ο Θεός να τη συγχωρέσει, με φίλησε. Οι κριτικές που γραφτήκανε τις έχω ακόμα. Ένας δημοσιογράφος – κριτικός ο οποίος έγραφε στο «Έθνος», Μιχαηλίδης, ο Γεωργιουσόπουλος και άλλος ένας ήτανε...

Ερ. Βασίλης Μιχαηλίδης.

Απ. Μιχαηλίδης. Λοιπόν, την... έχω το απόκομμα αυτό, γιατί έχω στο αρχείο μου πολλά πράγματα. Το Βόγλη τον κατακρεουργεί βέβαια, όσον αφορά του σαν Κρητικός να παίζει Κρητικό έργο, τον Καπετάν Μιχάλη, και ξέρω 'γω,

δεν ήταν ακόμα ώριμο. Και γράφει καθαρά ότι ο Βασίλης Σκουλάς έτυχε να σώσει όλη την παράσταση. Διότι ήμουν συμβεβλημένος μέσα στο έργο, σ' όλη τη διάρκεια του έργου και συνέδετα τη μια σκηνή με την άλλη τραγουδώντας και παίζοντας. Ξεκινούσα εγώ κι έκλεινα εγώ.

Ερ. Μάλιστα.

Απ. Ήταν πραγματικά μια μυσταγωγία. Το δε γύρισμα του χρόνου, και πήγαμε, γυρίσαμε όλη την Ελλάδα και δεν είχαμε βάλει πουθενά μικρόφωνο.

Ερ. Σε αυτήν την παράσταση.

Απ. Σε αυτήν την παράσταση και στην Κύπρο. Και γινόταν πραγματικά φανταστικές παραστάσεις. Ήτανε... πέρασα πολύ ωραία. Ήτανε πάρα πολύ...

Ερ. Για να κλείσουμε λίγο αυτό το έντεχνο...

Ερ. Ναι, ναι να το περάσουμε λίγο γρήγορα, απλώς να μας αναφέρεις με ποιους συνδέτες συνεργάστηκες.

Απ. Ναι, τους συνδέτες. Μετέπειτα, ναι... Μετέπειτα ανεβάσαμε πάλι το «Ζορμπά». Στο «Ζορμπά» ήτανε η παρουσία μου πολύ λίγη, ήταν Αθήνα και Θεσσαλονίκη μόνο με το Βόγλη. Στη συνέχεια συνεργάστηκα με το... το '90, με τον Παναγιώτη Κωσταντακόπουλο, ένα νέο συνθέτη, ο οποίος είχε μελοποιήσει το Νικηφόρο Βρεττάκο.

Ερ. Τον Τάκη λες.

Απ. Τον...;

Ερ. Τον Τάκη.

Απ. Τον Τάκη. Όχι, τον Τάκη. Παναγιώτη. Άλλος είναι ο Κωσταντακόπουλος που είχα γνωρίσει.

Ερ. Το μαέστρο.

Απ. Όχι το μαέστρο. Άλλος είναι αυτός. Έχει μελοποιήσει, λοιπόν, του Νικηφόρου Βρεττάκου, τον Πικραμένο αναχωρητή και συναντιόμαστε, μου κάνει την πρόταση, ακούω εγώ τα τραγούδια, κάνουμε μπρόδες, στη διάρκεια αυτή γνωριζόμαστε και με το συχωρεμένο το Νικηφόρο Βρεττάκο, έχω πάει σπίτι του, μας έχει φιλοξενήσει, έχουμε βρεθεί κι εδώ στην Κρήτη. Δεν πρόλαβε όμως να δει ο Νικηφόρος Βρεττάκος γυρισμένο το έργο. Είχε ακούσει όμως μπρόδες και παρουσίες και είχε ξετρελαθεί. Και τη

χρονιά που πέθανε, μόλις πέθανε, κυκλοφόρησε το έργο *Πικραμένος αναχωρητής*. Αμέσως μετά, με το Νικολούδη, τον Μιχάλη Νικολούδη, σε δύο cd. Το *Αιολία και Μικρά Ασία 1922, από την Ασία στην Ευρώπη*. Και ο Τάκης Αλεξίου, ένας άλλος συνθέτης, πολύ αξιόλογος, *Φωνές χωρίς πρόσωπο*, δυο ωραία τραγούδια εκεί μέσα. Ε...

Ερ. Μάλιστα, εντάξει. Λοιπόν... να επανέλθουμε λίγο, εγώ έχω ακόμα δυο ερωτήσεις, αν έχεις στο μυαλό σου κάτι... εγώ δεν θα το ξεχάσω.

Απ. Και ο Γιάννης Νικολάου, ο Παντελής ο Θαλασσινός.

Ερ. Να επανέλθουμε...

Απ. Έχω συνεργαστεί με τον Παντελή το Θαλασσινό, το Γιάννη Νικολάου... με στιχουργούς το Κώστα το Φασουλάτο, με τον Ηλία Κατσούλη.

Ερ. Όταν λέτε με στιχουργούς, δηλαδή εσείς παίζατε λύρα... σε συνθέσεις;

Απ. Όχι, εγώ σε τραγούδια, συνθέσεις αλλωνών.

Ερ. Σε συνθέσεις αλλωνών;

Απ. Συνθέσεις αλλωνών.

Ερ. Και σε στίχο;

Απ. Στίχο... στίχους των στιχουργών αυτών. Και άλλοι ο... έχω τραγουδήσει... πολλές συμμετοχές στο Γιάννη Μαρκόπουλο σε πάρα πολλά άλλα.

Ερ. Εντάξει.

Ερ. Λοιπόν, εγώ θέλω να κάνω μια ερώτηση. Είναι γνωστό, ότι αν σκεφτούμε λίγο τις εστίες της Κρήτης, που έχει αναπτυχθεί παραπάνω η μουσική και το τραγούδι αναμφισβήτητα τα Ανώγεια είναι μια από αυτές τις εστίες. Πώς το αποδίδεις, ότι από τώρα έχουμε, π.χ. υπήρχε ένας πυρήνας στον Αϊ - Βασίλη κι ένας άλλος πυρήνας στα Ανώγεια. Για τα Ανώγεια συγκεκριμένα, που το αποδίδεις ότι έβγαλε τόσα ονόματα: Μουσικούς και τραγουδιστές;

Απ. Δεν ξέρω και δεν... πολλές φορές το συζητάμε και δεν μπορούμε, δεν ξέρω, είναι το υπέδαφος, είναι ο τόπος, είναι το κακοτράχαλο, ας πούμε, το... και ο κόσμος... ή υπάρχει μια κληρονομικότητα και το πιστεύω αυτό στην κληρονομικότητα. Γιατί ο προπάππος μου έπαιζε λύρα, ο παππούς μου έπαιζε λύρα, ο πατέρας μου λαϊκός ζωγράφος και ξυλογλύπτης στα εβδομήντα του χρόνια, ο αδερφός του πατέρα μου λαϊκός ποιητής, του

παππού μου ο αδερφός έπαιζε λύρα και αυτός, πολύ καλή λύρα, ο οποίος τυγχάνει να είναι παππούς του Νίκου του Ξυλούρη και του Ψαραντώνη, του Γιάννη, δηλαδή η μάνα των Ξυλούρηδων είναι πρώτα ξαδέρφια με τον πατέρα μου και το κληρονομικό, την κληρονομικότητα την έχουνε πάρει από τη μάνα. Δεν υπήρχε Ξυλούρης λυράρης πιο μπροστά. Οπότε, έχω να πω, ότι ή κι έχουν να πούνε ότι είναι μέσα στο κύτταρο το γενετικό.

Ερ. Το περιβάλλον δηλαδή...

Απ. Το περιβάλλον έπαιξε και παίζει πολύ σημαντικό ρόλο.

Ερ. Ποιο είναι το περιβάλλον των Ανωγείων που νομίζεις εσύ ότι...

Απ. Το ανέφερα νομίζω σαν μικρό παιδί που γαλουχήθηκα...

Ερ. Αυτό είναι το προσωπικό σου θέμα...

Απ. Ναι, αλλά όλοι οι άνθρωποι αυτοί...

Ερ. Γενικά δηλαδή...

Απ. Όλοι οι άνθρωποι...

Ερ. Γιατί, ας πούμε, συνολικά το Ρέθυμνο έχει βγάλει όλα αυτά τα ονόματα και δεν έχει βγάλει το Ηράκλειο σε τέτοιο βαθμό;

Απ. Δεν ξέρω... Το Ρέθυμνο σαν χώρος πρωτοαγκάλιασε τον ήχο της λύρας με διάφορες μορφές που εξελίχθηκε στην πάροδο του χρόνου σαν όργανο, σα μορφή λύρας, έτσι; Δεν ξέρω, ο χώρος, τα βουνά, οι λαγκαδιές του, η ίδια η φύση έπαιξε ρόλο σε αυτά να αποδεχθούν αυτόν τον ήχο αυτουνού του οργάνου; Και ίσως, ίσως αυτό. Αυτό μόνο συμπεραίνω και οι άλλοι χώροι υποδεχτήκανε κάποια άλλα όργανα και ίσως να έπαιξε και κει κάποιο σημαντικό ρόλο η ίδια η φύση. Νομίζω οι αναλυτές, εσείς που αναλύετε, μουσικολογία και ξέρω 'γω...

Ερ. Μα τώρα θέλουμε τη δική σου άποψη.

Απ. Η δική μου άποψη είναι αυτή που ανέφερα.

Ερ. Από την εμπειρία σας, την επαφή σας με τους Ηρακλειώτες οργανοπαίχτες μπορείτε να πείτε διαφορές όσον αφορά το ρεπερτόριο, όσον αφορά την τεχνική, όσον αφορά το γλέντι με τους Ρεθυμνιώτες;

Απ. Είναι θέμα ηχοχρωμάτων και προφοράς. Εκεί διαφέρουνε. Κι όπως διαφέρουνε από επαρχία σε επαρχία ακόμα και στον ίδιο νομό. Και από χωριό σε χωριό. Και αυτό είναι η παράδοση. Παράδοση είναι ακριβώς αυτό

το πράγμα που είναι... δεν είναι μόνο, δεν είναι ξεκομμένη η μουσική από όλες τις άλλες παραδόσεις. Αν πάρουμε, ας πούμε, τις νοικοκυρές στο κάθε χωριό, με τα ίδια υλικά που θα μαγειρέψει η μια θα μαγειρέψει και η άλλη και θα σου βγάλει μια γεύση, ένα... μια μυρωδιά...

Ερ. Υπάρχει κάτι που θα κάνει ένας Ηρακλειώτης και δεν θα το κάνετε εσείς; Ή όχι εσείς, ένας από εδώ;

Απ. Τι εννοείτε; Τι θα κάνει... τι πράγμα δηλαδή;

Ερ. Εσείς θα μας το πείτε.

Απ. Μουσικά;

Ερ. Ναι, μουσικά, μουσικά, μουσικά.

Απ. Μουσικά; Μπορεί, γιατί όχι.

Ερ. Παράδειγμα;

Απ. Εγώ, για να εκφραστώ, σε ένα χωριό που πάω να παίξω το όργανο και με καλούνε με αγάπη, με ευχαρίστηση, ή γίνεσαι αποδεκτός, θα πάω να παίξω. Δεν θα βγάλω το 100% εκεί, να εκφράσω σε βάθος αυτό το χώρο. Ενώ, ένας άλλος ντόπιος από εκεί, κακότεχνος, λιγότερο καλύτερος από εμένα ή να μην είναι αποδεκτός, τα λίγα πράγματα που θα παίξει, αυτά θα είναι σε βάθος γιατί θα σου βγάλει σε βάθος πράγματα τα οποία εκφράζονται από αυτόν τον τόπο. Άλλο το να είσαι αποδεκτός κι άλλο το να είσαι 100% να μπορείς να έχεις αυτές τις μουσικές μηνύμες του κάθε τόπου. Ενώ όταν εκφράζομαι εγώ στα Ανώγεια, στα Ανώγεια εκφράζομαι 100%, γιατί είναι ο χώρος μου. Όχι γιατί δεν φοβάσαι εδώ και φοβάσαι αλλού, όχι είσαι αυτός. Όλο, όλο το team, ας πούμε, το περιβάλλον έρχεται και σου δίνει αυτό...

Ερ. Μουσικά μπορείτε να μας δώσετε ένα παράδειγμα;

Απ. Ναι, μουσικά οι τονισμοί εδώ, όταν χορεύουν οι Ανωγειανοί και παίζω, ο τονισμός είναι διαφορετικός. Το δοξάρι θα πάει στη θέση και στην άρση του χορευτή, το τσάκισμα που κάνει, γιατί είναι ταυτισμένος μαζί μου, από χρόνια, από πολύ πίσω, ενώ στον άλλο χορευτή, ο τονισμός είναι διαφορετικός. Άρα, λοιπόν, μουσικά δεν είναι το ίδιο πράγμα. Ακόμα και στο τραγούδι: όταν τραγουδάει ο μη χωριανός, που έχει αυτές τις κοφτές, ή μη κοφτές, είναι το συρτό, το... απόσυρση της φωνής, το δοξάρι θα πάει

βάσει αυτών των δεδομένων. Δηλαδή κοντυλιές να παίζω, ας πούμε, αλλού, έχουνε άλλη εκφραστικότητα. Το δοξάρι μου θα ακολουθήσει τον τονισμό αυτόν και δεν έχω την απαίτηση να ακολουθήσεις εσύ εμένα. Θα το προσπαθήσω αυτό, έτσι; Αν δεν το πετύχω, εγώ θα πρέπει να ακολουθήσω...

Ερ. Δε μου λες, Βασιλη, θυμάσαι σε γλέντια να χορεύουνε μόνο άντρες, ας πούμε, όλη νύχτα; Να έχουνε ένα γλέντι στήσει...;

Απ. Ναι, το ανέφερα και προηγουμένως, παρέες, μεγάλες παρέες, αλλά γάμος με...

Ερ. Όχι γάμος.

Απ. ... ή βάρβαρη, οπωσδήποτε συμμετοχή, συμμετοχή 'κει... αλλά παρέες. Ναι γλέντι, παρέες, μόνο άνδρες, πάρα πολλές φορές.

Ερ. Στο γάμο, στο χορό, σηκωνότανε άνδρας και γυναίκα, τι γίνεται;

Απ. Ναι, παρέες, οι παρέες. Υπάρχουν χωριά, π.χ. στη Δυτική Κρήτη θα... θυμάμαι, ας πούμε, και χορεύουνε και τώρα ακόμα, θα σηκωθεί ένας άνδρας θα χορέψει την παρέα που είναι γυναίκες όλες...

Ερ. Εδώ υπάρχει ο χορός της νύφης;

Απ. Όχι.

Ερ. Πάντα μπροστά.

Απ. Ναι, ναι όταν βγαίνει στην εκκλησία χορεύει.

Ερ. Όχι. Στο γλέντι.

Απ. Στο γλέντι, μετά από κάποια ώρα...

Ερ. Ναι.

Απ. Εδώ, γιατί είναι στο σπίτι της... χαρίζουνε, πηγαίνουνε οι επισκέπτες και χαρίζουνε. Έτσι; Και όταν λασκάρουνε λίγο, πρέπει να μπει στο γλέντι μέσα η νύφη, το αντρόγυνο να πάνε με τους κουμπάρους τους, τους γονείς και να δώσουνε μια ώθηση, ξέρεις, μια παρουσία, ας πούμε, ευφορίας και ευχαρίστησης στους καλεσμένους, μια παρουσία, μετά από δυο, τρεις, πέντε ώρες. Θα φύγουνε ξανά, θα πάνε πάλι εδώ και το πρωί πάλι θα συμμετέχουνε.

Ερ. Δηλαδή, όπως αρχίζει το γλέντι στη Δυτική Κρήτη, που ξεκινάει ο χορός της νύφης και χορεύουν τη νύφη όλοι... συγγενείς κτλ. αυτό υπάρχει;

- Απ. Εδώ, όχι. Εδώ στα Ανώγεια όχι.
- Ερ. Ούτε γίνεται στην εκκλησία πουθενά;
- Απ. Όχι.
- Ερ. Στην εκκλησία;
- Απ. Στην εκκλησία γίνεται. Στην εκκλησία... αλλά δεν πιάνουνε ξέρεις όλοι τη νύφη. Θα κάνουνε στην εκκλησία απ' όζω εδώ δυο – τρεις κύκλους ίσα – ίσα για το έδιμο.
- Ερ. Οι συγγενείς δηλαδή.
- Απ. Όχι, όποιος θέλει.
- Ερ. Α, όποιος θέλει.
- Απ. Όποιος θέλει.
- Ερ. Τι σκοπούς θα παίζουν;
- Απ. Το... το συρτό, το κλασικό συρτό.
- Ερ. Συρτό; Ποιο συρτό;
- Απ. Χανιώτικο. Το Χα... Το συρτό αυτό που λέμε. Δεν παίζουν άλλο.
- Ερ. Όχι πεντοζάλια.
- Απ. Όχι, όχι πεντοζάλια.
- Ερ. Ούτε σιγανά.
- Απ. Όχι, όχι. Πεντοζάλια λένε τα σιγανά. Όχι, όχι.
- Ερ. Όταν λέτε κλασικό συρτό εννοείτε το Χανιώτικο εσείς;
- Απ. Όχι, το Χανιώτη, τον Πρώτο που λένε, τον πρώτο... ο Μανόλης δεν ξέρω αν με καταλαβαίνει, τον Πρώτο.
- Ερ. Όχι, η ερώτηση είναι διευκρινιστική να δούμε εσείς πώς τον λέτε τον Πρώτο.
- Ερ. Συγνώμη ένα λεπτό να αλλάξουμε δίσκο.

CD 2

- Ερ. Στη κουντούρα, μπορούσε να πιάσει γυναίκα, να τελειώσει ο χορός δηλαδή, στο τέλος, να υπάρχει γυναίκα;
- Απ. Όχι, όχι. Ήταν προσβολή εις την κουντούρα να 'ναι γυναίκα, θα 'φευγε ο άντρας από τη μέση να πιάσει στη κουντούρα για να κρατεί τη γυναίκα.

- Ερ. Και σε αυτούς τους χορούς που είπατε ότι υπήρχε ένας άντρας και όλες οι άλλες ήταν γυναίκες;
- Απ. Είναι στα Χανιά. Στα Χανιά.
- Ερ. Εδώ πέρα, πώς ήτανε;
- Απ. Εδώ ήτανε... αυτό είπα προηγουμένως.
- Ερ. Και ποιος κρατούσε δεύτερος μετά τον πρώτο άντρα; Άντρας ήτανε;
- Απ. Άντρας. Ο δεύτερος πάντα άντρας.
- Ερ. Δηλαδή δύο άντρες στην αρχή και...
- Απ. Ναι, για να, ναι...
- Ερ. Και πάντα άντρας στο τέλος.
- Απ. Ναι, και άντρας στο τέλος. Η γυναίκα, ακόμα, ας πούμε, η γυναίκα δεν την αφήνουν τελευταία, από σεβασμό. Δηλαδή, δεν... θα πάει ο άντρας τελευταίος να κρατήσει, ας πούμε, και να μην...
- Ερ. Μια ερώτηση: Πόσες μέρες θυμάσαι το μεγαλύτερο σε διάρκεια γλέντι που έχεις παίξει και πού ήταν αυτό φυσικά.
- Απ. Συνεχόμενο, έτσι;
- Ερ. Ναι.
- Απ. Εδώ στα Ανώγεια, ας πούμε, οι γάμοι που έχω παίξει, σε πάρα πολλούς γάμους, ξεκινούσε Παρασκευή στα κουλούρια να παίξουμε δυο, τρεις, τέσσερις ώρες, πέντε ώρες... το Σάββατο...
- Ερ. Τα κουλούρια τι ήτανε;
- Απ. Τα κουλούρια του γάμου που κάνανε.
- Ερ. Α, του γάμου ναι. Ζυμώνουνε οι γυναίκες, φτιάχνουν τα κουλούρια, τα πάνε στους φούρνους και... μόνο γυναίκες. Και γίνεται το γλέντι, μετά, ύστερα, στις γυναίκες που συμμετείχανε για να φτιάξουνε όλο αυτό το πράγμα. Όχι άντρες.
- Ερ. Ήταν και τα προικιά εκείνη την ημέρα, ή όχι;
- Απ. Όχι, όχι. Τα προικιά ήτανε την Κυριακή το πρωί.
- Ερ. Πηγαίνοντας τα προικιά από το σπίτι της νύφης στο σπίτι του γαμπρού κατά τη μεταφορά...
- Απ. Να πούμε πρώτα, του Σαββάτου.
- Ερ. Ναι. Έχουμε την Παρασκευή, Σάββατο, Κυριακή.

- Απ. Ναι. Το Σάββατο, λοιπόν, συμμετέχουν οι άνθρωποι του γαμπρού: συγγενείς, συντέκνοι, κουμπάροι, φίλοι για να διασκεδάσουν το Σάββατο, γιατί την Κυριακή τους περιμένει η δουλειά να τους φιλοξενήσουν τους καλεσμένους, να τους περιποιηθούν αυτοί.
- Ερ. Να διευκρινίσουμε κάτι. Μιλάμε για ποια περίοδο χρονική και για ποια περιοχή;
- Απ. Χρονική, μετά το '50.
- Ερ. Για Ηράκλειο ή για Ρέθυμνο;
- Απ. Ανώγεια μιλάμε. Ανώγεια μιλάμε τώρα. Έτσι; Εδώ έχω τις αυτές τις εμπειρίες. Λοιπόν, γλεντίζανε, λοιπόν, το Σάββατο οι άνθρωποι του γαμπρού, οι στενοί συγγενείς, οι οποίοι το δε αύριο, τη μέρα του γάμου θα ήτανε μόνο για την παρουσία τους, να σε βάλουνε, να συμβάλλουνε, να διευθετήσουνε, να διεκπεραιώσουνε τη φιλοξενία των καλεσμένων και όλα αυτά τα πράγματα. Πολλές φορές όμως, ξέφευγε το γλέντι, φεύγανε οι πολλοί, νωρίς, μένανε πέντε, έξι, οι οποίοι ήταν ευέξαπτοι, μερακλήδες, αυτό και ξέρω 'γω, μεθούσανε και είχαν το λυράρη μέχρι το πρωί. Ο λυράρης δεν μπορούσε να φύγει.
- Ερ. Αυτό πού γινότανε το γλέντι; Στο σπίτι του γαμπρού;
- Απ. Εδώ. Εδώ, στου... γαμπρού, στου γαμπρού το σπίτι. Λοιπόν, ετύγγαινε, λοιπόν, πολλές φορές να παίζω μέχρι το πρωί, να βγει ο ήλιος. Να πάω να κοιμηθώ, από τις εφτά η ώρα μέχρι τις δέκα η ώρα και τση έντεκα να αρχινήσουμε το μεσημέρι. Να στήσουμε το χοροστάσι, να κάνουμε δυο - τρεις χορούς και μετά να έρδουνε οι συγγενείς να ετοιμαστούν να πάρουμε τα προικιά. Να πάρουμε τα όργανα, να πάμε αν ήταν το σπίτι κοντά ή μακριά, να πάμε με τα όργανα τραγουδώντας, να συμμετέχουν οι συγγενείς του γαμπρού, να πάμε να πάρουμε τα προικιά από τη νύφη.
- Ερ. Πριν τη στέψη τώρα αυτό;
- Απ. Πριν τη στέψη.
- Ερ. Το απόγευμα γινόταν η στέψη, αυτό γινότανε πρωινές ώρες;
- Απ. Γινότανε, έντεκα η ώρα, δώδεκα, γινόταν τα προικιά.
- Ερ. Δηλαδή, μεταφέρανε από το σπίτι...
- Απ. Της νύφης, στο σπίτι του γαμπρού.

- Ερ. Και τι παίζανε οι λύρες;
- Απ. Τραγουδούσανε.
- Ερ. Η λύρα πήγαινε ή κάνα μαντολίνο;
- Απ. Λύρα, λύρα κανονικά. Το γλέντι κανονικό.
- Ερ. Ήταν κάποιοι συγκεκριμένοι σκοποί σε αυτό;
- Απ. Όχι, όχι.
- Ερ. Τι παίζανε, κοντυλιές...;
- Απ. Κοντυλιές παίζανε. Μαντινάδες, μαντινάδες έλεγαν. Μαντινάδες. Λοιπόν...
- Ερ. Με λαούτο;
- Απ. Με λαούτο, μαντολίνο. Όταν παρουσιάστηκε το λαούτο, ήτανε λαούτο. Ήτανε μαντολίνο στις αρχές.
- Ερ. Λύρα – μαντολίνο.
- Απ. Όχι, λύρα – μαντολίνο ή λύρα – λαούτο. Λοιπόν, εγινότανε, λοιπόν, αυτό και φέρναν τα προικιά στο σπίτι του γαμπρού, στήνανε μετά πάλι το γλέντι στο χοροστάσι που θα γινότανε η συνέχεια της ημέρας μετά τη στέψη και πριν. Γλεντίζανε δυο ώρες, μια ώρα, χορεύγανε, γλεντίζανε μέχρι να 'ρθει η ώρα στις δυο η ώρα, γιατί γινότανε νωρίς η στέψη τότε, δυο, τρεις η ώρα το μεσημέρι. Να 'ρθει η ώρα να κατεθούν τα όργανα, να σηκωθούμε από τις καρέκλες, να πάρουμε τα όργανα, να πάμε, λοιπόν, να πάρουμε τη νύφη και να πάμε στην εκκλησιά.
- Ερ. Όταν στολιζόταν η νύφη παίζαν τα όργανα;
- Απ. Επαίζαμε στου γαμπρού. Επαίζαμε στο χοροστάσι.
- Ερ. Όχι, υπήρχε ταυτόχρονα στη νύφη άλλο γλέντι;
- Απ. Όχι, όχι, όχι, όχι.
- Ερ. Άλλος λυράρης;
- Απ. Όχι, όχι, όχι.
- Ερ. Μόνο στου γαμπρού.
- Απ. Μόνο στου γαμπρού. Αυτά εδώ για τα Ανώγεια.
- Ερ. Ναι, για τα Ανώγεια.
- Ερ. Μαντινάδες της νύφης, λέγανε στο στόλισμα, παινετικές;

- Απ. Ε, δεν θυμάμαι να λέγανε. Καμιά φορά ορισμένες γυναίκες παίρνανε το θάρρος και λέγανε, αλλά δεν ήταν καθεαυτό έτσι συνήθειο, ας πούμε, να τα λένε. Όχι. Όχι. Επαίρναμε, λοιπόν, τη νύφη, πηγαίναμε στην εκκλησία... έξω από την εκκλησία τα όργανα παίζανε και χορεύγανε συνέχεια. Όση ώρα γινότανε το μυστήριο, χορεύγανε έξω από την εκκλησία.
- Ερ. Τι μέσα ο παπάς έψελνε και έξω γινόταν χορός;
- Απ. Ναι, ναι, ναι, παίρναμε τα όργανα εμείς.
- Ερ. Μέσα γινόταν η στέψη και έξω...
- Απ. Κι έξω στο προαύλιο αμέσως χορός, χορός.
- Ερ. Και ποιοι ήταν μέσα στην εκκλησία; Οι κουμπάροι μόνο;
- Απ. Πολύς κόσμος. Ήταν και συγγενείς, ήτανε αυτό, αλλά χορεύγανε όλοι. Πολλοί στο γλέντι. Να τελειώσει η στέψη, να καθίσουν να χορεύουν, να τελειώσει η νύφη, το αντρόγυνο να φύγει, να πιάσει στο χορό, να κάνουνε μερικούς κύκλους.
- Ερ. Συγγνώμη, πριν φτάσουμε στο τέλειωμα, όταν πηγαίνανε τη νύφη και το γαμπρό στην εκκλησία, τι παίζανε;
- Απ. Αυτό το τραγούδι που είχα παίξει εδώ.
- Ερ. Το σκοπό αυτό που παίζατε εδώ;
- Απ. Ναι, έχει κι άλλα λόγια... όταν φεύγει, λοιπόν, ο γαμπρός από το σπίτι ή η νύφη, λέγαμε: «Μισεύεις αρχοντόπουλο, κι εμένα πού μ' αφήνεις; Στη μάνα και στον κύρη σου και στα γλυκά σου αδέρφια. Πρόβαλλε μάνα του γαμπρού και πεθερά της νύφης...».
- Ερ. Αυτά τα λέγατε την ώρα που...
- Απ. Ναι, όταν φεύγαμε, δηλαδή, πάμε, τα λέμε συνέχεια γιατί αυτό δεν φτάνει, όταν πηγαίνεις τώρα διακόσια – τριακόσια μέτρα να λες τα ίδια λόγια, κάπου, ας πούμε, θα τα επαναλαμβάνεις, δεν γίνεται. Έτσι; Επαναλαμβανόταν το τραγούδι. Και βγαίνοντας, λοιπόν, από το χοροστάσι, πάμε το αντρόγυνο στο σπίτι, γίνεται η διαδικασία αυτή.
- Ερ. Πάλι με μαντινάδες, τα ίδια όλα...
- Απ. Ναι, με το τραγούδι, το τραγούδι της νύφης.
- Ερ. Α, το τραγούδι της νύφης.

- Απ. Γυρίζοντας, λοιπόν, λέμε μαντινάδες στο χοροστάσι. Και γίνεται το χοροστάσι και παίζουμε, Μανόλη, συνέχεια από 'κει μέχρι Δευτέρα πρωί, ή Δευτέρα μεσημέρι, ή Δευτέρα βράδυ και Τρίτη ξημέρωμα.
- Ερ. Το γλέντι πού γινότανε; Σε κάποιο σπίτι;
- Απ. Όχι, έξω. Έξω, σε... καλοκαίρι. Σε χωράφι, σε κάπου... διαμορφωμένο χώρο.
- Ερ. Πριν φτάσουμε εκεί, βγαίνοντας από την εκκλησία, τι είπαμε ότι παίζανε έξω στην αυλή; Έγινε ο γάμος, βγήκαν στην εκκλησία...
- Απ. Πάντοτε, πάντοτε το αντρόγυνο στο...
- Ερ. Στην αυλή χορεύανε κάτι;
- Απ. Όχι, όχι, όχι. Το αντρόγυνο πήγαινε στο σπίτι. Λέω, στις αυλές γινότανε, σε μεγάλους χώρους, εξωτερικούς χώρους, σε αυλές γινότανε το γλέντι.
- Ερ. Κατ' αρχήν, εσείς θυμάστε, ας πούμε, γάμος να γινότανε έτσι σε... σε σπίτια που λέγανε παλιότερα...
- Απ. Ναι, γινότανε ανάλογα τις καιρικές συνθήκες. Δηλαδή, αν ήταν τον Οκτώβριο, που ήτανε πρωτοβρέξια και δεν μπορούσες έξω, κρύο, υπήρχαν κάποια αρχοντικά σπίτια με, με μεγαλύτερα, ας πούμε, με μεγάλο οντά, ε και τώρα πόσος κόσμος να χωρέσει. Και πήγαινε στα γειτονικά σπίτια στα καλά σπίτια κι ερχότανε και φεύγανε, πηγαίναν στα καφεενία για γέρανε, ξέρεις γινόταν όλο αυτό το...
- Ερ. Ακόμα και σε αυτές τις περιπτώσεις εσείς μπορείτε να θυμηθείτε περιστατικό που παίζανε τα όργανα απ' έξω και γινότανε στο αρχοντικό σπίτι μέσα γάμος;
- Απ. Όχι. Τα όργανα μέσα στο αρχοντικό. Δεν μπορείς να παίζεις έξω.
- Ερ. Μισό λεπτό. Συγγνώμη. Δηλαδή όταν ο παπάς έλεγε, ας πούμε, «Στέφεται ο δούλος του Θεού Γεώργιος τη δούλη του Θεού Ελένη»...
- Απ. Μα, αυτό στην εκκλησία γινότανε αυτό.
- Ερ. Αυτό μας είπατε προηγουμένως ότι παίζανε όργανα απ' έξω.
- Απ. Απ' έξω από την εκκλησία παίζανε.
- Ερ. Και λέμε ο παπάς έψελνε μέσα και τα όργανα παίζανε απ' έξω.
- Απ. Ναι. Δεν έχει καμία σχέση με το αρχοντικό.
- Ερ. Και άμα τελείωνε ο γαμπρός και η νύφη...

- Απ. Άμα τελειώνανε το μυστήριο...
- Ερ. ... χορεύανε καθόλου έξω;
- Απ. Ναι, αυτό το είπα. Το είπα.
- Ερ. Συρτό χορεύανε; Τι χορεύανε;
- Απ. Συρτό. Χανιώτικο. Όταν τελειώνανε και χαρίζανε, όσοι χαρίζανε, ετέλειωσε το αντρόγυνο και θα φύγει από την εκκλησία. Έτσι δεν είναι; Θα βγει έξω, τα όργανα παίζανε, σταματάνε τους χορούς τους άλλους, πιάνει το αντρόγυνο και ακολουθούν και οι συγγενείς και ξέρω 'γω. Τελειώνοντας ο χορός αυτός, τρεις - τέσσερις κύκλους, παίρναμε, λοιπόν, τα όργανα προχωράμε και πάμε στο σπίτι του γαμπρού.
- Ερ. Μάλιστα.
- Απ. Και τελειώναμε εκεί. Ε, τα όργανα, θα φύγουμε να πάμε στο χοροστάσι, που γίνεται η συνέχεια. Ε, από 'κει, λοιπόν, τα όργανα θα παίζουνε μέχρι... μέχρι Δευτέρα πρωί, Δευτέρα μεσημέρι, μπορεί και Τρίτη πρωί, που έχω παίζει μέχρι Τρίτη πρωί.
- Ερ. Οπότε μιλάμε, Παρασκευή, Σάββατο, Κυριακή, Δευτέρα τέσσερις μέρες.
- Απ. Ναι, τέσσερις μέρες. Αυτούς έφταξα, αυτές τις μέρες έφταξα. Και έφταξα σ' αυτόν τον πρώτο γάμο που σας είπα, ή στο πρώτο, ή στο δεύτερο γάμο ήτανε, που έπαιζα με το Νεοκλή αυτόν τον μαντολινάρη και παίζαμε σταυρωτά. Δηλαδή καθόμασταν έτσι...
- (Δείχνει τον τρόπο καθίσματος)
- ... στις καρέκλες... από 'κει αυτός και από δω εγώ. Λόγω του ότι ήταν πολλές ώρες που έπαιζα, εγώ ήμουνα κοπέλι, δώδεκα χρονώ, δεν είχαν μεστώσει τα νύχια μου και τρύπησε το νύχι. Τούτο 'δω...
- (Δείχνει το δάχτυλό του πάνω στη λύρα)
- ... ακριβώς στη θέση της χορδής εκεί, έκανε, ξέρεις, το φάγωμα. Έχετε δει ελατήριο, που τινάσσεται; Ειλικρινά, τινάχτηκα από την καρέκλα και βγήκα ένα μέτρο απάνω. Ο άνθρωπος, ας πούμε, ο πεπειραμένος, ο μαντολινάρης με πιάνει, και τότε αισθάνθηκα, στις ιστορίες που λέγανε, ότι οι Γερμανοί πιάναν τους αιχμαλώτους και τους βγάζανε τα νύχια με την τανάλια, τότε κατάλαβα τι ήτανε. Και πιάνει και μου κόβει το νύχι βαθιά,

εδώ... μετατοπίστηκε η θέση της χορδής πιο πάνω από το αφάγωτο νύχι κι έβγαλα το γλέντι, έβγαλα τον γάμο. Και πριν δέκα χρόνια...

Ερ. Που βάζουνε πάτους στα παπούτσια δηλαδή.

Απ. Ποιο; Το χώμα ήτανε κάτω και είχαμε κάνει λάκκο, από το πόδι, να χτυπάς το πόδι. Είχε, ειλικρινά, το παπούτσι, τόσο λάκκο έκανε, τόσο βάθος έκανε.

(Δείχνει το μέγεθος και χτυπά το πόδι ρυθμικά)

... το πατάς όλη νύχτα, έτσι.

Ερ. Εδώ στα Ανώγεια «σιχτίρ πιλάφι» υπήρχε;

Απ. Ναι.

Ερ. Το τρώγανε ή ήταν έκφραση;

Απ. Η έκφραση ήταν. Το «Σιχτίρ πιλάφι» ήταν έκφραση, δεν ήταν...

Ερ. Ειδικός σκοπός για να διαλύσει το γλέντι;

Απ. Μμ...

Ερ. Υπήρχε;

Απ. Όχι. Όχι. Το γλέντι, κατ' αρχήν μεσολαβούσανε κάποιои, ας πούμε, ξέρεις «άντε μωρέ, να φύγουμε τώρα; καλά μας είναι». Άλλοι που είχαν όρεξη και διάθεση να συνεχίσουνε παίρναν το λυράρη και συνεχίζανε στα καφενεία.

Ερ. Στη Σητεία, ας πούμε, είχαν ειδικές μαντινάδες.

Απ. Πριν δέκα, δώδεκα χρόνια, πρόσφατα, έπαιζα σ' ένα γάμο, εδώ στο χωριό μέσα στα Ανώγεια, και δεν θα το ξεχάσω αυτό, πέρα από τις άλλες ώρες που ανέφερα, ας πούμε, που μπορείς να πας να πάρεις τα προικιά και μιλάμε όχι το Σαββάτο, ήτανε Κυριακή, από Κυριακή ξεκινήσαμε, δεν ήτανε τώρα... πριν δέκα, δώδεκα χρόνια δεν ξεκινή..., δεν παίξαμε Σαββάτο, μόνο Κυριακή, να πάει Δευτέρα μεσημέρι. Παίρναμε τα προικιά, έτσι; Παίρνομε τη νύφη στο... στην εκκλησία, όλες αυτές οι ώρες βάλε έτσι. Εκάθισα με το ρολόι, στην καρέκλα και έπαιζα δεκαοχτώ ώρες σερί, χωρίς να σταματήσω. Το '93 ή '94 πρέπει να 'τανε.

Ερ. Τώρα τέτοια μεγάλα γλέντια γίνονται;

Απ. Κι ακόμα, δώδεκα ώρες, δεκατρείς ώρες έχω κάτσει και... Δεκατέσσερις, πέρσι. Συνεχόμενες.

- Ερ. Να ρωτήσω κάτι, εκείνη την εποχή πάλι που ήσασταν δώδεκα χρονών, βάζανε μπαξίσι οι χορευτές; Υπήρχε αυτό το πράγμα;
- Απ. Εδώ, πολλά λεφτά. Εδώ μιλάμε για πολλά λεφτά.
- Ερ. Λοιπόν, θέλω να ρωτήσω σε αυτό το σημείο... αυτό ήθελα να ρωτήσω εγώ τώρα.
- Ερ. Ποιο είναι το μεγαλύτερο μπαξίσι...
- Απ. Ευτυχώς δεν είστε στην εφορία.
- Ερ. Όχι, όχι... δε... μα γι' αυτό δεν ρωτάω συνολικά, αλλά ένα συγκεκριμένο άτομο που σου 'χει βάλει το μεγαλύτερο μπαξίσι για ένα χορό, για μια παραγγελιά.
- Απ. Μα, δεν μπορώ να θυμηθώ. Γιατί, κοίταξε, δεν τα μπορούσα να τα παρατηρώ. Υπήρχαν, ας πούμε, άνθρωποι που βάναν και 100.000 τότε, ας πούμε.
- Ερ. Πότε; Ποια εποχή;
- Απ. Το '70, '65...;
- Ερ. 100.000;
- Απ. Ναι, ναι.
- Ερ. Για ένα χορό;
- Απ. Ναι, ναι. Λίρες μου κρεμούσανε.
- Ερ. Μιλάτε για το Ηράκλειο ή...
- Απ. Εδώ, εδώ.
- Ερ. Για εδώ.
- Απ. Εδώ στα Ανώγεια και στο Ηράκλειο.
- Ερ. 100.000 σημαίνει σημερινά λεφτά, δηλαδή;
- Ερ. Εκατομμύρια.
- Απ. Ναι, ήτανε κάτι το οποίο δεν μπορείς να το...
- Ερ. Τις συμφωνίες πώς τις κλείνατε συνήθως;
- Απ. Δεν υπήρχανε συμφωνίες.
- Ερ. Δεν υπήρχανε, έτσι;
- Απ. Όχι, όχι, όχι.
- Ερ. Δηλαδή, πηγαίνατε εσείς...

- Απ. Εδώ, κατ' αρχήν σε καλούσανε γιατί σε θέλανε, ας πούμε... Υπήρχανε διάφοροι άλλοι...
- Ερ. Εγώ θα κάνω την τελευταία ερώτηση. Α, όχι, πρώτα, πόσους δίσκους Κρητικής μουσικής έχεις γράψει;
- Ερ. Όχι, όχι. Μην πάμε εκεί. Να κλείσουμε λίγο το θέμα του γάμου.
- Ερ. Α, έχουμε ακόμα για γάμο;
- Ερ. Αν υπήρχε αντίγαμος. Γινόταν εδώ την άλλη εβδομάδα αντίγαμος;
- Απ. Ναι, γινότανε. Ο αντίγαμος γινότανε.
- Ερ. Και τι παίζανε εκεί; Πάλι σκοπός της νύφης ή άλλους σκοπούς;
- Απ. Όχι, όχι, παρέα, παρέα. Ήτανε σε στενό κύκλο, δεν ήταν ευρείας, ας πούμε, κάλεσμα. Εγινότανε στους ανθρώπους, οι οποίοι είχανε συμμετοχή και κουραστήκανε για όλη αυτή την περίοδο να διευθετηθεί... μα ήταν κούραση. Ήτανε μέρες, δεν ήτανε μια ή δυο. Τους ανθρώπους οι οποίοι εργαζότανε για να γίνει ο γάμος ήτανε μέρες και πρέπει να προσθέσω τούτο ότι 'κείνα τα χρόνια υπήρχε ηλεκτρισμός, έτσι; Ή κι αν υπήρχε, ας πούμε, τότε που πρωτοήρθε εδώ στο χωριό, τη βοήθεια που κάνανε στο αντρόγυνο δεν ήταν μόνο οι χάρες σε χρήμα ήταν τα λεγόμενα κανίσια που πηγαίνανε τροφές, ρύζι, μακαρόνια, πατάτες, διάφορα τρόφιμα τα οποία... για να μπορούνε να ξεχειμωνιάσουνε, που λένε, για να βγει ο χειμώνας χωρίς το αντρόγυνο να ταλαιπωρηθεί ν' αγοράζει και ξέρεις. Πέρα από αυτό, ήτανε και τα ξύλα για να ανάβουνε το τζάκι και να μαγειρεύει η νύφη, τον πρώτο χειμώνα και να μην κρυώνουνε, να μην κουράζονται, έπρεπε να τους φέρουνε και τα ξύλα του γάμου, τα λεγόμενα «ξύλα του γάμου». Και πάμε, ας πούμε, και ήτανε, με συγχωρείτε, οι γαιδάραι, τότε που είχανε πολλούς, ας πούμε, εδώ τετράποδους, γιατί δίποδοι υπάρχουνε πολλοί, λοιπόν, εμονιάζανε, ήμουνα κοπέλι, κι εμονιάζανε σαράντα, πενήντα. Σηκωνότανε, λοιπόν, πριν μια βδομάδα, οχτώ, δέκα μέρες, τους παίρνανε, πηγαίνανε πάνω, ψηλά στα όρη και κόβγανε ξύλα οι άνθρωποι, τα φορτώνανε, σαράντα, πενήντα κτήματα και τα πηγαίνανε κατευθείαν στο γαμπρό. Τα ξεφορτώνανε, τα στηβιάζανε για να ξεχειμωνιάσει το αντρόγυνο. Ε, όλα αυτά ήτανε μετά, ύστερα, για τον αντίγαμο για να περάσουνε, ας πούμε, κι οι... αυτοί οι άνθρωποι στον αντίγαμο ξεκούραστα, να τους κάνει ένα

τραπέζι, ένα αντίγαμο και ξέρω 'γω, και ορισμένοι άλλοι που για διάφορους λόγους δεν μπορούσαν να συμμετέχουν... ήτανε καλεσμένοι αλλού, δεν ήτανε και ξέρω 'γω, για να βρεθούνε κι αυτοί να χαρίσουν και να...

Ερ. Πριν πάμε εκεί που θέλει ο Μανώλης...

Ερ. Καλά, αυτό είναι τελευταίο...

Ερ. Υπήρχε κάποια άλλη ειδική περίπτωση που έπρεπε να παίζει ο λυράρης κάτι συγκεκριμένο;

Ερ. Ας πούμε, σκοπός του Κλήδονα υπήρχε εδώ;

Απ. Όχι. Κλήδονας υπήρχε παλιά, παλιά, αλλά δεν τον κάνανε με... Πολλές φορές και χωρίς λυράρη. Ναι, το κάνανε, σα θεατρικό... μπολιάζανε...

Ερ. Δεν τραγουδούσανε δηλαδή τις μαντινάδες;

Απ. Τραγουδούσανε, αλλά βουβά, χωρίς λύρα.

Ερ. Τα κάλαντα πώς τα λέγανε;

Απ. Α, τα κάλαντα;

Ερ. Μμ. Τι παίζανε στα κάλαντα;

Απ. Εγώ τα ξεσκόνιζα τα κάλαντα μικρός, γιατί μ' αρέσανε, μάζευα αυγά, μάζευα λάδι, με τη λύρα, από εφτά χρονώ έμαθα και τα κάλαντα.

Ερ. Μόνος σας πηγαίνατε ή με...;

Απ. Με παρέα, τα παιδιά τα άλλα παιδιά... άλλα μικρά παιδιά της γειτονιάς, φίλοι μου και ξέρω 'γω.

Ερ. Με άλλο όργανο; Η μόνο όργανο ήσασταν εσείς;

Απ. Μοναχός, μοναχός δεν είχαμε άλλο όργανο...

Ερ. Του Λαζάρου;

Απ. Όχι, όχι.

Ερ. Αποκριάτικοι σκοποί εδώ;

Απ. Όχι, δεν είχαμε, ξέρεις...

Ερ. Κάτι ειδικό;

Απ. Κάτι ειδικό, όχι.

Ερ. Κάποια περίπτωση που η λύρα δεν έπρεπε να παίζει;

Απ. Δεν έπρεπε να παίζει, όταν περνάγαμε να πάμε από τη νύφη, να πάμε να πάρουμε τη νύφη, συγγνώμη, από το γαμπρό, να πάρουμε τη νύφη στη διαδρομή κάποιος ο οποίος έχει πεθάνει πρόσφατα, απαραιτήτως η λύρα

σταματούσε μέχρι να περάσει στο σημείο αυτό. Ακόμα και παρέα - και τώρα, σήμερα ακόμα - να κάνεις και να γλεντίζεις και υπάρχει πένθος σε όλο το χωριό, δεν είναι επειδή είναι πιο μακριά το από πάνω όχι, κι είναι χρονιάρης, δεν έχει χρονιάσει, ή γέρος είναι ή μικρός από σεβασμό σταματάς, βουβά περνάς και μόλις περάσεις, ξεκινάς, είτε νύχτα, είτε μέρα. Μόνο σε αυτές τις περιπτώσεις.

- Ερ. Στα ριζίτικα έμπαινε η λύρα; Θυμάστε παλιά; Τι γινόταν;
- Απ. Εμείς εδώ είχαμε ελάχιστα ριζίτικα τοπικά, το οποίο έπαιζε και όργανο.
- Ερ. Όργανο;
- Απ. Η λύρα. Λύρα, λύρα. Το λαούτο ήτανε βοηθός της λύρας, δεν... Τα ριζίτικα είναι στα Χανιά.
- Ερ. Μάλιστα. Δικούς σας σκοπούς τότε αρχίζετε να βγάζετε; Έτσι, τότε ξεκινάτε να βγάζετε μελωδίες δικές σας;
- Απ. Από το '64. '64.
- Ερ. Γιατί νιώσατε αυτή την ανάγκη, ας πούμε;
- Απ. Η ανάγκη δεν έπεται ότι πρέπει άρον - άρον να βγάλεις. Σου 'ρχεται μια έμπνευση μέσα από κάποια...
- Ερ. Αυτό, εσωτερική ανάγκη.
- Απ. Εσωτερική ανάγκη ίσως, και ξεπηδάει... αυτοσχεδιασμοί, ακόμα και στο γλέντι απάνω κάνεις πράγματα κι οποιοσδήποτε είναι αυτός, όποιο όργανο κι αν παίζεις, η διάθεση, η στιγμή αυτή που μπορείς να δημιουργήσεις κάτι, κι αν το κρατήσεις μετά, αυτό είναι δημιουργία. Μπορεί να φύγει και να το ξεχάσεις, αν δεν έχεις κάποιο, να το ηχογραφήσεις, θα το ξεχάσεις... ε, αυτή είναι η έμπνευση, αυτή είναι η δημιουργία.
- Ερ. Μπορείτε να μας περιγράψετε λίγο πώς σκέφτεστε και φτιάχνετε ένα συρτό εσείς; Και πόσο σκέφτεστε το παρελθόν, τι παίρνετε από το παρελθόν και τι από την έμπνευση;
- Απ. Τώρα, μετά, με τόσες εμπειρίες, και ξέρω 'γω, για να καθίσω, ας πούμε, δεν το κάνω επειδή τ' αυτού, να πω ότι ξέρεις θα κάτσω να βγάλω αυτό, διότι δεν είναι κατά παραγγελία αυτά τα πράγματα. Είναι το τζίγκλισμα, το ερέθισμα που θα πάρεις, ακόμα και το όργανο που θα κάτσεις να το παίζεις στο σπίτι για κάποιους λόγους, είναι διάφορα ερεθίσματα που κουβαλάς,

που σου βγαίνουν και τα 'χεις μπροστά σου, ή πρόσωπα τα οποία σε εκφράζουν και σε εκφράζανε, τα 'χεις μπροστά σου, όταν είσαι μοναχός, ή αν είσαι με κάποιον... ε, εκείνη τη στιγμή, είναι στιγμής ορισμένων πραγμάτων που σου βγαίνουν, αν έχεις διάθεση, αν είναι... όλο αυτό το πράγμα, κάτι θα σου βγει. Και αυτό το κάτι, ας πούμε, όταν το αξιοποιήσεις και λες το κρατάω αυτό, το αφήνω εκεί και κάποια στιγμή θα το ηχογραφήσω και το εμπλουτίζεις μετά, ύστερα, καλύτερα μέσα από τις εμπειρίες που έχεις και σου βγαίνει ένα αποτέλεσμα.

Ερ. Πόσο σας επηρεάζει το παρελθόν, αυτό θέλω να πω.

Απ. Σίγουρα σε επηρεάζει το παρελθόν, γιατί έχουνε συσσωρευτεί πολλά πράγματα. Πολλές μήνες, πολλές παραστάσεις, πολλές εικόνες και επηρεασμός είναι πολύ μεγάλος.

Ερ. Για να τα θυμάστε μετά τα γράφετε σε μαγνητοφωνάκι;

Απ. Είναι πάρα πολλά πράγματα που... έχω κατά καιρούς, έτσι μου 'χουν έρθει πράγματα και αν δεν έχω μαγνητοφωνάκι τα ξεχνώ.

Ερ. Τη μαντινάδα την κολλάτε μετά, αφού βρείτε το σκοπό;

Απ. Ε, εξαρτάται. Μπορεί και από τη μαντινάδα, η ίδια η μαντινάδα να σε οδηγήσει στη γραμμή...

Ερ. Της μελωδίας...

Απ. ... της μελωδίας. Πάλι, όταν σου 'ρθει η μελωδία, έρχεται ο ανάλογος στίχος που να κολλήσει και να δέσει απάνω. Δεν πάνε όλα.

Ερ. Όταν παίζετε συρτά, μπορείτε... δικά σας συρτά, μπορείτε να βάλετε, να προσαρμόσετε άλλες μαντινάδες ή πάντα τα παίζετε με τη μαντινάδα που τα 'χετε βγάλει δίσκο;

Απ. Όχι, μπορεί. Να 'ρθει κι άλλη μαντινάδα την οποία δεν την είχες τότε και να 'ρθει και αυτή να ενταχθεί μέσα σε αυτό το μουσικό πλαίσιο.

Ερ. Ας πούμε, όταν παίζετε ένα συρτό του Σκορδαλού ισχύει το ίδιο;

Απ. Ε... είναι ορισμένα κλασικά κομμάτια που δυσκολεύεται να βάλεις κάτι άλλο από σεβασμό και μόνο, διότι έχει πλέον, ας πούμε, είναι ασέβεια προς τον...

Ερ. Μπορείτε να μας τα πείτε λίγο αυτά τα κλασικά κομμάτια, που θεωρείτε εσείς κλασικά;

- Απ. Ε, κλασικά είναι αυτά τα οποία είναι αποδεχτά από τον ίδιο το λαό, από τον ίδιο τον κόσμο, έτσι; Δεν είμαι, έχω κι εγώ μια μονάδα από τον κόσμο, εντάξει;
- Ερ. Έτσι, ονομαστικά.
- Απ. Δεν, δεν... Δεν νομίζω ότι είναι κάτι το οποίο... γιατί κι εγώ μονάδα είμαι.
- Ερ. Τις κοντυλιές του Καραζομιχαλιού, του Καραμοζομιχαλιού, του παππού σας τις ακούσατε από τον παππού σας να τις παίζει;
- Απ. Όχι βέβαια, γιατί δεν τον πρόλαβα τον παππού μου.
- Ερ. Δεν τον προλάβατε τον παππού σας.
- Απ. Αυτές ήταν μεταφερμένες από τους... τη γενιά που έζησε...
- Ερ. Τις παίζανε άλλοι δηλαδή...
- Απ. ... και τις τραγουδούσανε ακόμα και προφορικά. Δηλαδή... μπουκόλυρα, πώς να σου πω, τις τραγουδούσαν οι άνθρωποι στο βουνό απάνω βόσκοντας τα πρόβατα, και ξέρω 'γω, τις σιγοψιθυρίζανε, γιατί δεν είναι μόνο το τραγούδι στο χωριό μέσα, αλλά και στο βουνό απάνω που μένανε, ας πούμε, τραγουδούσανε εκεί που 'βλέπαν τα πρόβατα. Χορεύανε κρατώντας τα κλαδιά. Ε..., διαβάζανε τον Ερωτόκριτο και τον ξέρανε τον Ερωτόκριτο απ' έξω.
- Ερ. Στο τέλος που σας γράψαμε σ' αυτές τις κοντυλιές, το γυρίσατε ασκομαντούρα. Έτσι το παίζανε κι όλοι οι άλλοι που το είχανε ακούσει από τον παππού σας; Να το γυρνάνε ασκομαντούρα;
- Απ. Όχι, όχι, όχι ασκομαντούρα παίζανε στο Μαλεβιζώτη, έτσι; Ασκομαντούρα ήταν ένας τρόπος, που εγώ έτσι μου 'ρθε αυτό, ας πούμε, από πολύ... χρόνια τώρα πριν και μου 'ρθε σ' αυτή τη θέση, τη χορδή τη συγκεκριμένη και στην κλίμακα αυτή και μου βγήκε από τότε και συνεχίζω και τώρα.
- Ερ. Σε ποια χορδή;
- Απ. Στη μεσαία. Στη Ρε.
- Ερ. Στη Ρε.
- Ερ. Όταν ανοίξατε τη δισκογραφική εταιρία, για ποιο λόγο την ανοίξατε; Το '94 είπαμε;
- Απ. Το '92, '93.

- Ερ. Για ποιο λόγο αισθανθήκατε έτσι την ανάγκη να την ανοίξετε;
- Απ. Την άνοιξα τη δισκογραφική εταιρία από...
- Ερ. Καταρχήν πώς λέγεται η εταιρία;
- Απ. Κνωσός Ε.Π.Ε.
- Ερ. Μάλιστα.
- Απ. Κνωσός Ε.Π.Ε. Την άνοιξα μόνο και μόνο επειδή γίνεται αυτό το αίσχος που γίνεται στα πνευματικά δικαιώματα, που υπάρχει το μονοπώλιο που σα να 'σαι θεριακής, ναρκομανής από τσιγάρο, και υπάρχει ένα περίπτερο μόνο και είσαι αναγκασμένος να πας ν' αγοράσεις τσιγάρα μόνο από αυτό το περίπτερο και ήθελα να διαπιστώσω τι γίνεται μέσα από αυτό το πράγμα, απ' αυτό το χώρο, γιατί αυτό το αίσχος, η κλοπή των πνευματικών δικαιωμάτων των καλλιτεχνών. Και το 'χαμα μόνο για τον εαυτό μου.
- Ερ. Μας είπατε προηγουμένως που δεν γράφαμε, ότι τις δικές σας συνδέσεις και τα παραδοσιακά τα γράφετε στην εταιρία αυτή τη δικιά σας...
- Απ. Ναι, ναι, ναι.
- Ερ. ... ενώ όλα τα υπόλοιπα, ας πούμε, αλλού...
- Απ. Τα έντεχνα αυτά, κοιτάζετε να δείτε, τα γράφω στην άλλη εταιρία, διότι είναι πιο μεγάλη, ας πούμε, σε μεγάλη γκάμα, σε πανελλαδικά και σε παγκόσμια επίπεδο διανομής, διαφήμισης. Το καθαρό και κρητικό, ας πούμε, είναι στην Κρήτη και κατ' επέκταση, ας πούμε, μπορείς... και τη διακίνηση μου την κάνει πάλι, ας πούμε η εταιρία αυτή, το 'να δικό μου.
- Ερ. Γιατί τα παραδοσιακά, ας πούμε, δεν τα γράφετε στην Columbia;
- Απ. Έχω γράψει και στην Columbia.
- Ερ. Τώρα, τώρα που έχετε την εταιρία σας;
- Απ. Δεν το κάνω, διότι αυτές οι εταιρίες, ας πούμε, έχω γνωρίσει τον τρόπο που εργάζονται κι όταν θέλουν αυτοί να παγώσουνε ένα έργο σου, δεν το ξαναβγάζουνε, όπως δεν έχουν ξαναβγάλει τρία έργα δικά μου και άλλων καλλιτεχνών. Οπότε τους καπνίσει, τους σταματάνε το έργο αυτό.
- Ερ. Τον Ανωγειανό τον πηδηχτό, αν είχατε να τον γράψετε τώρα θα προτιμούσατε στην εταιρία σας, ή στην Columbia, ή σε μια άλλη εταιρία οποιαδήποτε;

Απ. Το 'χω γράψει στην εταιρία τη δικιά μου, αλλά μπορώ να το γράψω κι οπουδήποτε θες. Δεν έχεις πρόβλημα, αλλά καθαρά επιλέγω εγώ και λέω ότι δεν το κάνω εκεί, για τους λόγους που έχω, τις εμπειρίες απού έχω και τις σχέσεις απού έχω και τη συνεργασία απού είχα και 'χω δει τον τρόπο, πώς εργάζονται.

Ερ. Αν πούμε ότι ο δάσκαλός σας ποιος ήταν, έτσι χαρακτηριστικά, δηλαδή σε ποιο πρότυπο θέλατε να μοιάσετε;

Απ. Τα πρότυπά μου ήσαν αυτούς που ανέφερα... οι μεγαλύτεροι που έχουν φύγει από τη ζωή, αυτός που μου 'βανε το πρώτο μπαξίσι ο μπάρμπας μου.

Ερ. Ο θείος.

Απ. Ναι. Άλλοι άνθρωποι της γενιάς του, που έχουνε φύγει, πολύ μερακλήδες, ντόμπροι άνθρωποι, ένα μεγαλείο. Αυτά, αυτοί ήταν τα πρότυπά μου εμένα και μουσικά και ανθρώπινα. Και αυτοί έχουνε σταθεί μέχρι σήμερα πλάι μου σα φύλακες και με προστατεύουνε και εντός και εκτός, όπου πάω, σαν να είναι δίπλα μου, σαν να τους βλέπω κοντά μου. Και με το μεγαλείο που κουβαλούσανε, την ευγένεια που είχανε μέσα από αντιξοότητες, συνθήκες και φτώχεια και το 'να και τ' άλλο, για μένα ήσαν αυτοί οι άνθρωποι και υπάρχουνε και σήμερα άνθρωποι οι οποίοι έχουνε αυτά τα μεγαλεία, αλλά είναι λιγοστοί. Τα πρότυπα σήμερα λιγοστεύουνε. Η ντομπροσύνη έχει...

Ερ. Πάει περίπατο.

Απ. ... ξεφύγει, πάει περίπατο, έτσι;

Ερ. Είμαι στη δυσάρεστη θέση να σας πω ότι η ώρα είναι δώδεκα.

Ερ. Λοιπόν, σας ευχαριστούμε πάρα πολύ.

Απ. Εγώ σας ευχαριστώ.

Ερ. Έχουμε άλλη μια ερώτηση;

Ερ. Αν τον συνοδεύουν πάντα οι ίδιοι οι μουσικοί, τώρα αυτά τα παιδιά που ακούσαμε.

Απ. Ναι, σήμερα ναι.

Ερ. Για περίμενε.

Ερ. Εντάξει.

Ερ. Σας συνοδεύουν πάντα οι ίδιοι λαουτιέρηδες, τα παιδιά που είδαμε;

- Απ. Ναι, σήμερα και ο γιος μου.
- Ερ. Και ο γιος σας.
- Απ. ... που δεν ήταν σήμερα εδώ.
- Ερ. Μάλιστα. Μάλιστα. Και μια τελευταία ερώτηση. Νταούλι υπήρχε ποτέ στα Ανώγεια;
- Απ. Δεν νομίζω. Κυριάκο! Κάτσε γιατί...
(Διακοπή)
(Ακολουθεί συζήτηση για την παράδοση στο τραπέζι που μας έκανε ο κ. Βασίλειος Σκουλάς)
- Απ. Τα συνηθισμένα που χορεύουν εδώ στους γάμους. Χανιώτη, πιο πολύ συρτά, και πότε, πότε, καμιά παρέα να μου γυρέψει μαλεβιζώτη. Αυτούς τους δυο χορούς έπαιζα, όσες ώρες ήταν αυτός απέναντι στο μπαλκόνι και συνήθως σε μεγάλο ποσοστό οι ίδιοι οι άνθρωποι χορεύανε. Οι ίδιοι εναλλασσόμενες παρέες. Όταν, λοιπόν, έφυγε, έδωσε μια συνέντευξη στα «Επίκαιρα» και την έχω ακόμα, γιατί έτυχε να πέσει στα χέρια μου κι έγραφε δυο σελίδες. Και ευχαριστούσε τους φίλους του, τον έτυχε να παρευρεθεί σε ένα γάμο, σε ένα χωριό ονόματι..., σε ένα γάμο παραδοσιακό κάθισα τόσες ώρες, παρακολούθησα όλη αυτή τη διαδικασία και επήρα τόσα στοιχεία για να διδάξω την υπόλοιπή μου ζωή στους μαθητές μου, ακριβώς έτσι.
- Ερ. Εγώ το πιστεύω αυτό. Είναι διαφορετικό πράγμα αυτό που είπα εγώ, όμως...
- Απ. Όχι, όχι, το λέω με την έννοια τα προηγούμενα, ξέρεις, όσον αφορά την παράδοση, όσον αφορά, ε... βλέποντας τους ανθρώπους σε διάφορες στιγμές τον ίδιο άνθρωπο, τις εκφράσεις του, τις αντιδράσεις του, τον τρόπο που θα βγάλει πράγματα, τα οποία δεν θα τα βγάλει την προηγούμενη φορά, θα βγάλει τελείως διαφορετικά. Δεν θα επαναλάβει τον εαυτό του ποτέ ο ίδιος, με, με μικρές αποκλίσεις, ας πούμε, οπότε αυτό είναι το μεγαλείο τελικά που σε κάνει να νιώθεις, όσον αφορά την παράδοση, τα στοιχεία αυτά τα οποία αναλύουμε και κουβεντιάζουμε και ξέρω 'γω, βλέπεις μια κεντήστρα με τα ίδια υλικά, θα σου φτιάξει το ίδιο θέμα και σου μιλεί διαφορετικά της μιας, διαφορετικά της άλλης. Και τι είναι αυτά τα πράγματα; Είναι ο

ψυχισμός, είναι το μερακλήχι που το λέγανε οι παλιοί: «αυτός είναι μερακλής άνθρωπος μην το συζητάς καθόλου». Έτσι δεν είναι; Αυτά τα πράγματα, λοιπόν, συμβαίνουν να είναι και στους καλλιτέχνες. Συζητούμε τώρα και λέμε ότι αυτός έχει τ' αδάνατο, ή έχει το χάρισμα μπορεί να...

(Ακολουθεί συζήτηση για το φαγητό)